

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó

Előszó..... 2

Miért tanuljunk tárgyakkal?

A jelen megismerése 3

A múlt és az idegen kultúrák
megismerése 3

A tárgyak motiváló ereje 3

Készségfejlesztés 4

Ismeretszerzés 4

Fogalmak megértése 4

Helyettesíthetők-e a tárgyak
képekkel?..... 5

Mit tudhatunk meg a tárgyak- ból?

Egy tárgy vizsgálata 5

Közelebbi megfigyelés 6

Külső tulajdonságok 8

Felépítés/szerkezet 8

Funkció 8

Tervezés / Munkálás 8

Érték 8

Mitől értékes? 10

Egy tárgy megfigyelése - munkalap .. 11

Gyakorlat 12

Készségfejlesztés

Megfigyelés 13

Leírás 14

Rögzítés 14

Kérdés 16

Csoportosítás 17

A szerkezet és funkció

összefüggéseinek felismerése 18

Hipotézisek kialakítása 19

Következtetés részletekből 19

Tantervi kapcsolódás

A tantervhez kapcsolódó tárgyak

felhasználása 21

Gondolkodjunk együtt a tárgyakról!

Másolat vagy eredeti? 25

Állagmegóvás 26

Nézőpont 26

Származás 26

Hogyan befolyásol a nemünk? 27

Előző tapasztalat és tudás 27

Érték 28

Elfogultság, beállítódás 29

Időrend, kronológia 29

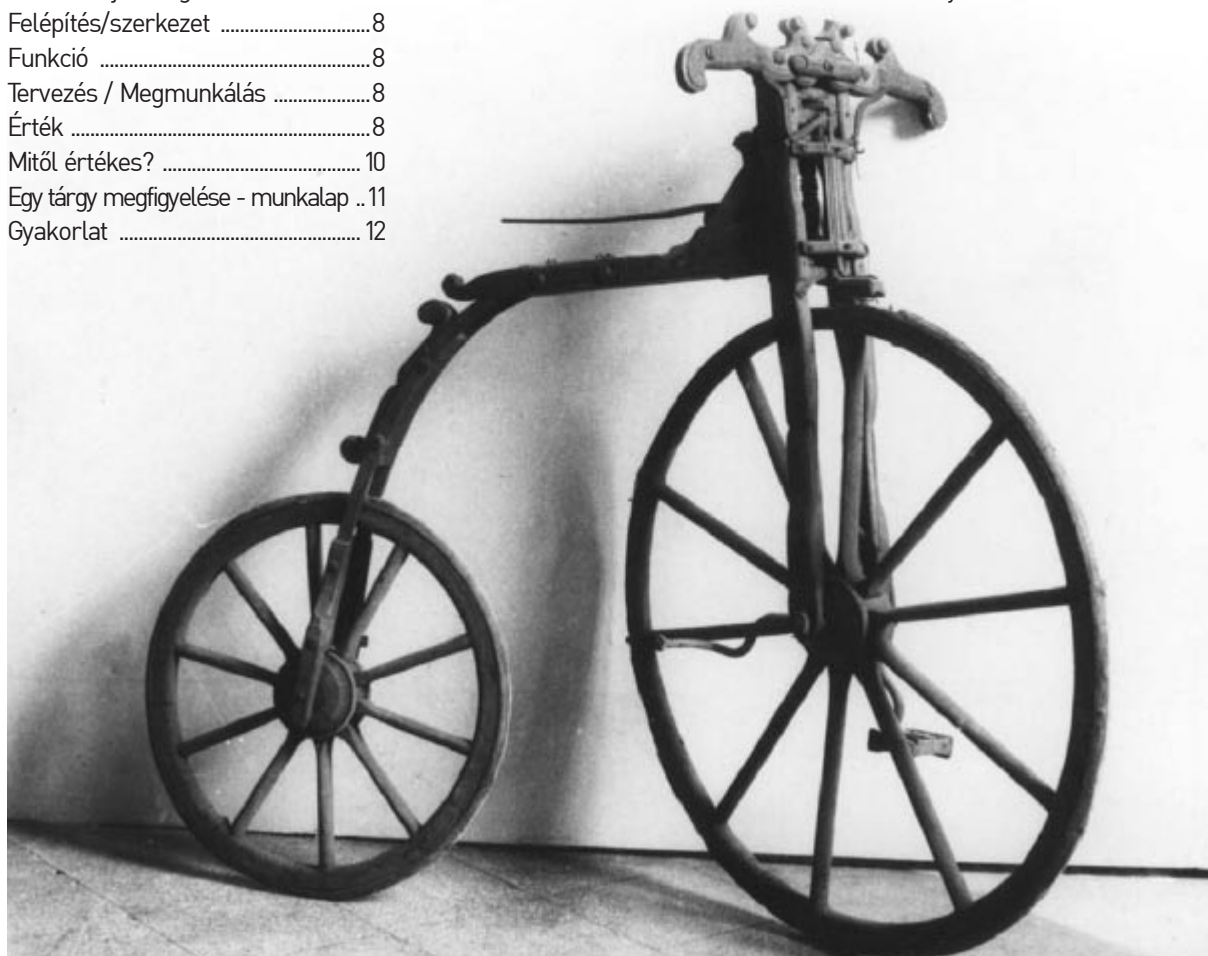
Folyamatosság, változás, fejlődés 30

Források 31

Bibliográfia 32

Képjegyzék 35

Köszönetnyilvánítás 36

Közlekedési Múzeum

ELŐSZÓ

Vacsorához terítünk. Az asztal szárnyai kihajtva, fehér damaszt abroszt terítünk rá. Ezután elhelyezzük középre a virágot és a gyertyatartókat, majd a terítékeket: kristály poharakat, kézmosótálakat, textilszalvétákat, porcelántányérokat és a műanyag késeket és villákat.

Műanyag késeket és villákat?

Ez nem illik a képbe. Rossz melléközöngéjük van: olcsók, igénytelenek és egyáltalán nem illenek az alkalomhoz, amelyet a többi előkészület leírt.

Ez a gondolatmenet bemutatja, hogyan közeledünk a tárgyakhoz. A leírás nem említett embereket, történelmi kort vagy helyet, csak néhány tárgyat, amelyekből meglehetősen összetett képet kapunk az alkalomról, amelyhez ezek a tárgyak illenek. Különböző dolgokat feltételezünk: néhány egészen nyilvánvalót (pl. a vacsorához készülők valószínűsíthető társadalmi helyzetét) és néhány kevésbé nyilvánvalót (pl. hogy egy XIX. századi ünnepi vacsora készülődik itt).

Mindnyájan a tárgyakból következtetünk a világra. Egy hátizsák, egy keménykalap, vagy egy műanyag védősisak mind-mind különböző embert vázol fel, és utal azok életmódjára is.

Ennek a könyvnek az a célja, hogy:

- bemutassa, a tárgyak értelmezése hogyan segíti a körülöttünk levő világ megismerését,
- megértesse, nem szükséges szaktudás ahhoz, hogy a tárgyakat értelmezzük,
- segítse a tanárokat, hogy az osztályteremben és a múzeumokban levő tárgyakat jobban felhasználják az oktatásban,

elérje, a tárgyak ne pusztán osztálytermi dekorációk legyenek, hanem szervesen kapcsolódjanak a tananyaghoz,

- bemutasson különböző tantárgyakon átívelő felhasználási és tanítási módszereket.

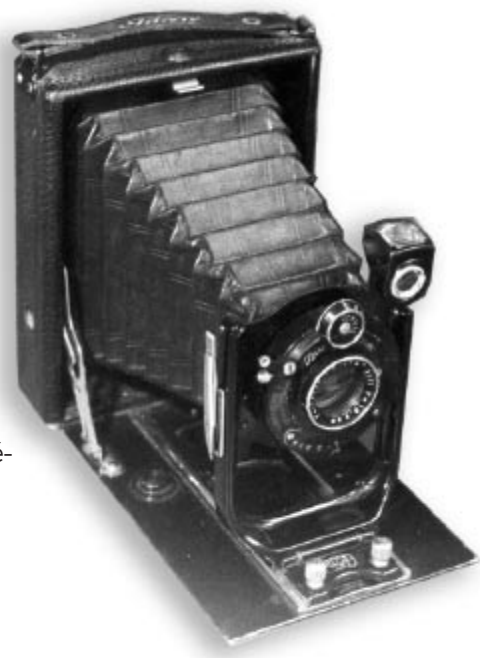
A képzőművészetek, vallástörténet, történelem, földrajz, technika, matematika, fizika és a nyelvek oktatásánál is hasznos lehet ez a kézikönyv: a tárgyakból való okulás nem feltétlenül történelemre alapozott tevékenység. Egy új tárgyat lehet történelmi, egy régit pedig modern tanúságokért vizsgálni. Vegyünk például egy bőrcipőt. Ez kiindulópontja lehet egy beszélgetésnek a bőriparról, a cipőgyártás fejlődéséről, utazásról, kereskedelemről, egészségről, költségekről és értékekről, az állagmegóváról, a viseltességről és kopásról. De írhatunk köré krimit is, körülírva viselőjét. Vagy kezdetünk beszélgetést az öltözködés földrajzi változásairól, a férfi és a női cipők közötti különbségekről, vagy a gyerek és a felnőtt; ünnepelő, szabadidős és sportcipőkről. De összehasonlíthatjuk az emberi és az állati lábakat is.

A tárgyak áttörik a tantárgyak húzta határokat: egy fényképezőgép szemlélésekor például egy tervező a forma és funkció kapcsolatát vizsgálja, egy művész formarendszert és színeket lát, a történész a technika fejlődésére gondol, vagy arra, hogy a fotózás megjelenése hogyan szorította ki a festé-

zetet mint a valóság megjelenítésének egy módját. A fotós a munkaeszközét látja benne, míg egy eladónak az eladhatósága jut az eszébe.

Ez a könyv nemcsak az iskolai tanulásban, hanem a múzeumokban, galériákban látható tárgyak megfigyelésében is segít, hiszen ezek azok a helyek, ahol az emberek leginkább a tárgyak tanulmányozására adják a fejüket. A könyvben leírt készségek elsajátításához nem szükségesek ritka és értékes tárgyak. Gyakran az osztályteremben vagy az otthon használatos tárgyak tanulmányozásából tanulhatunk legtöbbet. Ez a könyv olyan módszereket mutat be a tárgyak megfigyelésére, amelyeket ha egyszer megértettünk, bárhol, bármelyik múzeumban alkalmazhatunk. Költség- illetve időkímélő, ha egy-egy múzeumi látogatást több téma és tantárgy tanításánál is felhasználunk, komplex ismereteket szerezve így az adott tárgykörben.

Ebben a könyvben mesterséges, azaz emberek által alkotott tárgyakkal foglalkozunk, amelyek a biztosítótű-nagyságú daraboktól egészen az épületekig terjedhetnek, s mindenhol megtalálhatóak.

MÍÉRT TANULJUNK TÁRGYAKKAL?

Vannak dolgok, amelyeket kizárólag a tárgyak figyelmes tanulmányozásával tudhatunk meg. Olyanok is vannak, amelyeket pedig jobban tanulmányozhatunk tárgyak segítségével, mint bármely más módszerrel.

A JELEN MEGISMERÉSE

A tárgyközpontú tanulásnak – a beszédközpontú tanulással szemben – egyik legnagyobb előnye, hogy megtanuljuk jobban megérteni a „dolgok” szerepét az életünkben. A világunk tárgyakkól áll, s ezek épp olyan fontosak, mint a nyelv, amellyel leírjuk őket: segítenek az étel, a víz beszerzésében, a lakóhely és a védelem megteremtésében. Kiemelkedő jelentőségük van az olyan mindennapi tevékenységekben, mint a kommunikáció, családi élet, vallás, munka, művészetek és a szórakozás. A hagyományos tanulási módszerek eddig a tankönyv és nyelvközpontú ismeretszerzésre helyezték a hangsúlyt, ahol a gyerekeknek el kell olvasniuk vagy le kell írniuk valamit. Igen ritkán kérték őket arra, hogy a tárgyak megfigyelésével tanuljanak meg valamit.

A MÚLT ÉS AZ IDEGEN KULTÚRÁK MEGISMERÉSE

A tárgyak megértésének további előnye még az is, hogy a mai gyerekek pozitív kapcsolatba kerülhetnek más - múltbéli vagy jelenkori - társadalmakkal. Felismerik, hogy azok lakói is a mieinkhez hasonló

Gázmúzeum

kérdésekkel - mint pl. az ételkészítés, a dolgok védelme - néztek szembe. Ezeket a problémákat különböző mértékű kreativitással, eleganciával és hol több, hol kevesebb sikerrel oldották meg.

A tárgyak olyan emberek életéről is adhatnak információt, akik nem hagytak maguk után írásos emlékeket (írástudatlanok, csecsemők, nomád vagy ősközösségi emberek) illetve olyan embereket is megismerhetünk ily módon, akiknek a nyelvét nem beszéljük.

A TÁRGYAK MOTIVÁLÓ EREJE

A tárgyak rendelkeznek azzal a figyelemre méltó képességgel, hogy motiválnak. A „meg akarom nézni, meg akarom tudni” érzése alakul ki először a gyerekekben, amely azután felébreszti a kíváncsiságot, s így ösztönzi a kutatóást. A tárgyak kézbevétele az aktív tanulásnak olyan formája, amely annyira leköti a gyerekeket, amennyire más módszerek nem képesek. A tárgyak konkrét élményt adnak, amely segíti az elvont gondolkodást. Az eredeti ér-

deklődés és a tárgyak motiváló ereje összeadódik, s így a gyerekek egyre többet és többet akarnak tudni.

A tárgyak kreatív és érzelmi ösztönzést is nyújtanak. Anyagot adnak művészeti alkotásokhoz és az irodalom különböző ágaihoz*, a fogalmazástól kezdve a szerepjátékokig. Azt is megmutatják, hogyan lehet szavak nélkül gondolatokat és érzelmeket kifejezni. Mivel a tárgyak valóóságosak és nem elvontak, ezért megerősítik az emlékezést: az érzékszervekkel megtapasztalt és érzelmekkel felfedezett dolgok tovább maradnak az emlékezetünkben, mint a szavakkal átadott ismeretek.

Muzeománia foglalkozás az Óbudai Múzeumban

* Tárgyról szóló verseket zenésített meg a Kaláka együttes „Az én szívemben boldogok a tárgyak” című CD-jén.

Mindenki képes a tárgyából olvasni. Azok is jól értelmezhetik a tárgyakat, akik egyébként tanulási nehézségekkel küzdenek vagy még nem tanultak meg olvasni. Az eltérő olvasási és írási képességek jelentősen megosztják az osztályt, míg a tárgyakkal való tanulás sokkal kevésbé különíti el őket. Olyan gyakorlatokat adhatunk nekik, amelyekben még többen szerezhetnek sikerélményt, így csökkentve a tanulásuk útjában álló akadályokat.

KÉSZSÉGFEJLESZTÉS

A tárgyak megfigyelése fejlesztheti a következő készségeket:

- óvatos bánásmód, megőrzés, tárolás,
- megfigyelés és megvizsgálás,
- megvitatás, javaslattétel, becslés, elméletek felállítása, összegzés, jóslás, általánosítás, hatások felbecsülése,
- kísérletezés, következtetés, összehasonlítás, végkövetkeztetés levonása, értékelés,
- a szerkezet és a funkció összefüggéseinek felismerése, besorolás, katalogizálás,
- az adatok rögzítése írással, rajzolással, címkézéssel, fényképezéssel, hangfelvétellel, filmeléssel, számítógéppel,
- válaszadás, jelentés, magyarázat, kiállítás, bemutatás, összegzés, véleményalkotás.

ISMERETSZERZÉS

A tárgyak megfigyelésével a következő területeken szerezhethetünk új információkat, tudást:

- különböző anyagok és felhasználásuk,
- megmunkálási és díszítési tech-

nikák és azok szóincse,

- az egyes tárgyak társadalmi, történelmi és gazdasági háttere,
- az idő hatása a tárgyakra,
- a szimbolikus formák jelentése,
- a különböző emberek világ-szemlélete,
- a különböző múzeumok, emlékhelyek, galériák és gyűjtemények megléte és mibenléte,
- szimbólumok, minták, színek,
- „alkalmasság”: mi mire alkalmas (például a hátizsák előnye és hátránya a különböző kiegészítőkkel szemben),
- a kulturális értékek megbecsülése.

Különbőség van az írásos forrásból és a tárgyából nyerhető tudás között.

A tárgyak figyelmes vizsgálatok olyan információkkal vagy ötletekkel találkozunk, amelyeket írásban vagy beszédben nem fejezhetünk ki. Például nemcsak a képzőművészetek által megjelenített formák, színek és más hatások szerepelnek, de a személys fantáziák, ízlésbeli különbségek vagy rejtett jelentések, szokások, sőt még előítéletek is. A középkori katedrálisok és templomok hatalmas terekkel és más építmények fölfe magasodó tornyaikkal azt a val-

Szent Jakab apostol-plébániatemplom, Leány

lások áhítatot és elköteleződést fejezték ki, amelyet szavakkal nehezen lehetett volna kifejezni. Egy-egy tárgy egész történeteket, legendákat is kifejezhet, összesűrít. Így például a Hősök terén a Milleniumi emlékmű oszlopán Gábor arkangyal nyújtja a magyar koronát, utalva ezzel a Szent István alapította magyar állam eredetére.

Gábor arkangyal

FOGALMAK MEGÉRTÉSE

A fogalmak, amelyeket a tárgyak tanulmányozása közben megérthetünk:

- időrend, változás, folyamatosság és fejlődés;
- funkciók megfelelő tervezés, az anyagok lelőhelye és megjelenése;
- esztétikum;
- tipizálás, előítéletek, túlélés;
- divat, stílus és ízlés;
- eredeti, hamisítvány, másolat;
- örökség, gyűjtemény, megőrzés, fenntartás, helymeghatározás, felismerés, azonosítás, tervezés.

HELYETTESÍTHETŐK-E A TÁRGYAK KÉPEKKEL?

Szinte minden esetben lehetséges valamit tanulni a tárgyak leírásából vagy képi ábrázolásából. Ám a közvetkezők majdnem minden esetben elvesznek:

- részletek,
- az eredeti színek,
- a tárgyhoz kapcsolódó érzések/információk: elhelyezkedés, megilletődöttség/tisztelet, illatok,
- méret, súly, tömeg, arányok,
- tapintható utalások az anyagra, hőmérsékletre, alakra, kivitelezésre,
- a tárgy háromdimenziós megjelenítése,
- „a kor érzete” a modern másolattal összehasonlítva, az eredetiség érzése.

A tárgyakkal való ismerkedés során is szembe kell néznünk néhány problémával. Néha a gyerekek csalódottak lesznek, ha nem tudhatják meg azonnal egy tárgy nevét és azt, hogy mire használják. Másfelől pedig, ha ismerik a nevét, nagy a veszélye, hogy elveszítik az érdeklődésüket iránta, és nem veszik észre az általa hordozott információt és gondolatokat. Az ismerős tárgyak is találkozhatnak érdektelenséggel. A „Mi ez?” és „Milyen idős lehet?” kérdések valószínűleg azonnal berekesztik a beszélgetést. Ez a könyv ezekre a problémákra is javasol megoldásokat.

Foglalkozás a Néprajzi Múzeumban

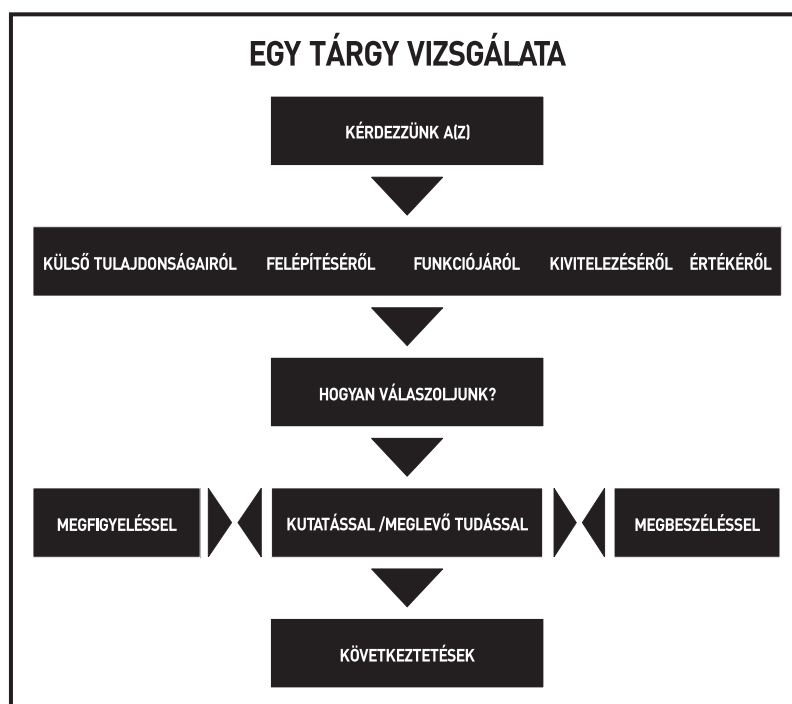
MIT TUDHATUNK MEG A TÁRGYAKBÓL?

A legegyszerűbb tárgy is elárul magáról valamit, ha a megfelelő kérdéseket tesszük fel. Vegyük például a széket, amelyen ülnek. Milyen rajta ülni? Miből készült? Ezt honnan tudjuk? Mit gondol, miért ezt az anyagot választották? Milyen illata van? Mit jeleznek ezek az illatok? Keressen javításra utaló jeleket! Hogyan történetelt a javítás? Miért? Tiszta? Ki tisztítja és milyen szert használhatott? Hogyan díszítették? Illik a szobában levő többi tárgyhoz? Miért pont ezen a széken ülnek? Csak ez volt elérhető vagy úgy választottuk? Miért? Ki vette ezt a széket? Honnan van? Miért pont ezt választották? Ugyanolyan mint a többi szék a szobában vagy különbözők tőlük? A többi szék milyen célt szolgál? Nézzen a szék alá és húzza végig az ujját az oldalán! Ez megváltoztat akár egyet is az eddigi válaszokból? Most próbáljon meg tíz másik kérdést feltenni!

Ne törődjön most még a kérdések sorrendjével vagy értékével! A lényeg, hogy felfedezze mennyi kérdést lehet feltenni még a legegyszerűbb kéznél levő tárgyról is, és hogy az azokra adott válaszok milyen sok mindent elárulnak az önt körülvevő társadalomról: az ízlésvilágát, preferenciáit, esztétikáját, a tervezési irányzatait, a kézművességének/iparának fejlettségét, az életszínvonalát vagy akár a technikai fejlettségét.

A megfigyelés, kézbevetel és felfedezés a mesterséges tárgyak elemzésének is első lépése.

Ezekből rengeteg kérdés következik majd, amelyek különböző csoportokba sorolhatók attól függően, hogy a tárgynak melyik tulajdonságával foglalkoznak. A székről feltett fenti kérdéseink egy csoportja különböző érzékszervi választ kívánt, néhány a külsejével foglalkozott, míg mások a kivitelezésével és díszítésével, s mégint mások a felhasználókkal és a készítés módjával. Az alábbi diagram egy tárgy megfigyelésének folyamatát mutatja be.

Közelebbi megfigyelés

A tárgyak gondos megfigyelésével megállapíthatjuk, hogy milyen módon készültek.

Matrica Múzeum, Százhalombatta

Ezen a plasztikus díszű kétfülű, bronzkori edényen – amelyet a nőiség szimbolikus megjelenésének tartunk, s amely valószínűleg egy termékenységi rítushoz kapcsolódott – jól látható, hogy kézzel készült, mert nem teljesen egyenes és nem is egészen kör alakú a szája.

Az is látható, hogy a díszítést az agyagba nyomkodott botocskákkal, csontokkal vagy körömmel készítették.

A kézzel formázott edények egyenetlenségét jól példázza az alábbi vörösre és feketére festett vaskori csésze is.

Matrica Múzeum, Százhalombatta

Az ilyen korongolt edények az egyenes felületükről és az azon futó vízszintes vonalakról – ahol az alkotó keze érintette az agyagot – ismerhetők fel. Az alja rendszerint lapos, hiszen azzal feküdt rá a korongra. Ez a vörös színű, korongolt korsó az Ugod-Huszárokélon talált csontvázás sírokból került elő. Szája 8 mm széles peremben végződik, melyet középtűt összenyomással ovális alakúra alakítottak ki, feltehetően, hogy a folyadékot könnyebb legyen kiönteni.

Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém

A képen látható kancsó már lábbal hajtott korongon készült, amelyre a forgástest szabályossága utal, valamint a körbefutó, apró rovátkák a felületen. A felhasznált agyag jó minőségű, amelyet a benne lévő kevés szennyező anyag jelez. Ezt leginkább sárgás-szürkésfehér színe mutatja. (Amennyiben ugyanis egyéb fénoxidok – főképpen vasoxid – lett volna az agyagban, a színe is vörös lenne az égetés után.) A mélyített díszítés, a karcolás még az edény bőrkemény állapotában, az első égetés előtt került a felületre. A teljesen megszáradt edényen lehetetlen ilyen szabá-

lyosan karcolni, hiszen a szerszám megmégakad a mélyítendő felületben, s a körvonalak recézettek, szabálytalanok és egyenetlenek lesznek. A felület egy részére égetés után áttetsző ólommáz került, méghozzá nagyobb részben ún. sárga máz (ennek a benne lévő vasoxid adja a barnás-vörös színét – nevét pedig onnét kapta, hogy a fazekasok többnyire fehér engóbos felületen alkalmazták, így a máz színe intenzív sárga lesz), a minták kitöltéséhez pedig rézoxid tartalmú zöld mázat használt az egykori mester. A fazekasmázak legfőbb tulajdonságai, hogy átlátszó (transzparens) mázak, azaz a felület összes domborulata, felületi egyenetlensége látható marad. A jól fedő ónmázak pedig jótékonyan eltakarják az egyenetlenségeket, de egyben a díszítmények javarészt is. A fazekasok ezért az aláfestést, a máz alatti díszítést alkalmazzák, éppen az ólommáz sajátosságait kihasználva. Az égetésnél ezek a mázak erősen folynak, a felületen keverednek, így színárnyalatokat is létrehozhatnak, mint például ezen a kancsón a zöld és sárga máz összeolvadása.

Magyar Nemzeti Múzeum

Ez az Inotán, egy római kori halomsírból előkerült üveg fúvott technikával készült. Erre az üveg falának eltérő vastagsága utal.

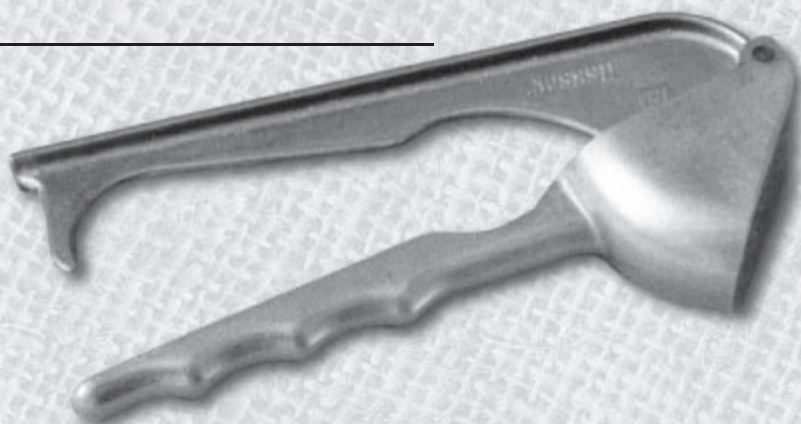

Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém

Ez a kilincs kovácsoltvasból készült. A csavart fogantyú utal erre. A vasat melegítették, majd formára kalapálták s utána megcsavarták. Ha a valóságban közelebbről megnézzük ezt a kilincset, akkor az ütési nyomokat is észrevehetjük rajta.

Kilincs a Krisztina téri templom főbejáratán

Ez a modern fokhagymanymó öntéssel készült. A kiemelkedő márka vagy esetünkben árjelzés és az oldalakon lefutó vonalak jelzik, hogy öntőformában

készült. A nyelek lekerekített vége valamint a tárgy szilárdsága is inkább öntésre, mint kalapálásra utal.

Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum

Ezek az ún. matricás üvegek szintén öntőformában készültek. A betűk külseje gömbölyűen lekerekített, ami igen jellemző a formában készült tárgyra, csakúgy, mint a szabályos alak. Néhány darab oldalán látható a lefutó vonal,

ahol az öntőforma darabjai összeértek. Néha az öntőforma okozta nyomokat elsimítják, de tapintással gyakran még a szemmel nem látható kis egyenetlenségek is észrevehetőek.

KÜLSŐ TULAJDONSÁGOK

Hogy néz ki, milyen a tapintása, szaga, hangja? Milyen színű, alakú és méretű? Miből készült? Természetes anyagból-e, mint például a kő vagy a csont? Vagy esetleg mesterséges anyagból, mint az üveg vagy a műanyag? Csak egyféle vagy többféle anyagból készült? Teljes tárggyal van dolgunk vagy csak egy darabjával? Megváltoztatták-e vagy átalakították-e a tárgyat? Javították-e, elvettek-e vagy hozzátettek-e részeket? Koppott-e?

A külső tulajdonságok megfigyelése jó kezdet lehet. Azért is jó, mert minden más ebből fakad, illetve azért, mert a gyerekek könnyen megválaszolhatják a közvetlen tapasztalatot igénylő kérdéseket. Minden érzékszerv használható a tárgy megfigyelésekor, bár az ízlés talán nem igazán megfelelő a higiénia és a tárgy tartóssága szempontjából.

Figyeljük meg, vajon hiányoznak-e részek a tárgyból! Például a középkori kardok markolata, vagy az épületek bizonyos részei rendszerint hiányoznak, az eredeti színük már nem látszik a természet vagy az ember rongálása miatt. A változó divatok, esetleg a lopások is okozhatnak károkat.

FELÉPÍTÉS/SZERKEZET

Hogyan készült a tárgy? Kézzel vagy géppel? Öntőformában vagy darabokból? Egyszerre vagy bizonyos idő alatt? Egy vagy több ember készítette? Ragasztották-e? Zománcolták-e? Forrasztották-e? Vannak-e rajta szegcsek, fogantyúk, drótok vagy fogak, éles szélek vagy csatok?

FUNKCIÓ

Milyen célból készítették a tárgyat? Hogyan használták? Hogyan változott a felhasználás?

A tervezett cél és a felhasználás két különböző dolog. Minden otthonban, irodában vagy osztályteremben vannak tárgyak, amelyeket egy bizonyos célból készítettek, de mi másképpen használjuk őket: befőttesüvegeket vázaként vagy talicskát virágtartó-

ként. Tárgyak, amelyeket mindennapi használatra terveztek, dísszé válnak, mert az idő múlásával ritka értékűvé válnak, elavulnak, kimennek a divatból, vagy mi egyszerűen csak úgy döntünk. Vegyük például a sulykolót: még mindig árulják őket népművészeti boltokban, s az emberek ma is megveszik őket - de már nem azért, hogy a hamulúgot kiverjék a kimosott ruhákból, hanem mert szép kulcstartó fogassá vagy barométerre alakították őket. Figyelmesen kell keresnünk azokat a jegyeket, amelyek elárulják, hogy mi volt a tárgy eredeti funkciója és hogyan használták. Ha egy teáskanna belsejében nincsenek foltok, és igen öregnek néz ki, akkor a tulajdonosa valószínűleg csak dísznek vagy ritkán használta, esetleg mert egy neki nem tetsző ajándék volt, vagy a padlásokon hevert eldugva. Keressünk más jeleket is, amelyek igazolják efféle feltételezéseinket.

TERVEZÉS/MEGMUNKÁLÁS

Jól tervezett a tárgy? Jól ellátja-e a feladatot, amelyre tervezték? A legmegfelelőbb anyagokat választották? Esztétikus? Hogyan van díszítve? Miért van díszítve?

Miután megállapítottuk a tárgy eredeti funkcióját, eldönthetjük hogy jól tervezett-e a tárgy. Egy ezüst-pengéjű gyümölcskés húsvágásra teljesen használhatatlan lenne, mert az ezüstkést nem lehet élesre köszörölni. Az anyagát azonban úgy választották meg, hogy ne rontsa a gyümölcs minőségét, és jól mutasson az asztalon. A tervezés/kivitelezés vizsgálata során a gyerekeket véleményük megfogalmazására kérjük, de figyelmeztessük őket, hogy ezt nyitottan, több szempontra odafigyelve tegyék, hiszen egy tárgy, amit ők rettenetesen csúnyának találnak, lehetett szép a keletkezésekor vagy valaki más tarthatja azt műalkotásnak.

Gondolkozzunk a tervező által megfontolandó szempontokról is. Ezek között szerepelhet a tervezés időpontjában elérhető pénz és anyag, a technológiák és a lehetséges felhasználók köre, akiknek a tárgy készült. Például egy üzemi konyhába tervezett fazék nem gyermekek számára készült, s hogy ebből mi következik, azt meg kell beszélünk a gyerekekkel, mielőtt még megállapítanák, hogy ez a tárgy rosszul tervezett, mert túl nehéz.

ÉRTÉK

Mennyit ér/ért a szóban forgó tárgy? Pénzben kifejezve? S szimbolikusan? Társadalmilag? Gazdaságilag? Történelmileg?

A pénzübeli érték eltérő lehet külön-

böző korokban vagy különböző emberek számára. Nemcsak az új, gazdagon díszített vagy drága anyagból készített tárgyak érhetnek sokat. A törött, kifakult és megviselt darabok is lehetnek értékesek. A ma kevésbé értékesnek tartott anyagból készült tárgyak is lehettek értékesek korábban vagy más országokban.

Egy tárgy pénzben kifejezett értéke lehet igen kicsi, ugyanakkor más szempontból lehet ugyanaz a tárgy nagyon értékes is. Például bizonyos

embereknek felbecsülhetetlen személyes értéket jelenthet. Egyes híres emberekhez kapcsolódó tárgyak is értékesebbek, mint azok, amelyeknek nem ismerjük a történetét. A műtárgynak is lehet vallási, politikai, gazdasági vagy társadalmi jelentőségük, bár nem mindenki fogja ugyanazt a tárgyat egyformán értékelni. Mást jelent egy fatörzsből kivájt csónak egy 19. századi észak-amerikai indiánnak, mást egy fafaragónak vagy egy csónakkészítőnek.

Ahhoz, hogy megértsük egy tárgy értékét, előbb meg kell fejtenünk, mit árul el a készítőiről, a felhasználóiról és azokról, akik megőrizték. Mit mutat az ő ízlésükről, gazdagságukról, társadalmi helyzetükről, vágyaikról, a társadalmi szokásaikról, viselkedésükről, a képességeikről és nyersanyagaikról, a gazdaságukról, a technológiájukról, politikájukról és vallásukról.

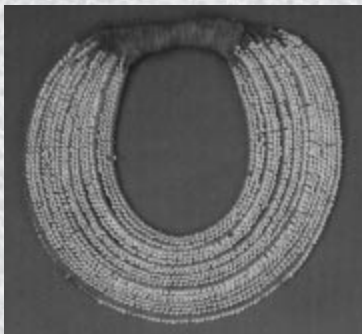

Ezek a székek jól bemutatják a különféle megoldásokat az ülőalkalmatosság kényelmessé tételére, a különböző magasságban végzendő munkákhoz való alkalmazkodást, illetve a változatos díszítési megoldásokat.

MITŐL ÉRTÉKES?

Néhány anyagot alapvetően értékesnek vélünk. A mi társadalmunk ilyennek tartja például az aranyat. Ez a Magyar Nemzeti Múzeumban található és a passió 18 képével díszített aranykehely, amelyet I. Rákóczi György fejedelem ajándékozott egy kolozsvári református templomnak, egyesíti az arany értékét a ritkaság értékével.

Új-Britannia a hazája ennek a Festetics Rudolf gyűjtötte, „middi” nevű csigákkal díszített, gallérszerűen viselt dísznek. A pénzként is használt, laposra csiszolt csigákat a több sorban elrendezett rostszineggel bevont, hajlított vesszőszálakra varrták fel. A behajlított szálakat középen összekötötték és piros textildarabbal körbetekerték. Az igen nagy értéket képviselő gallért csak az egyes klánok nagyfőnökei hordhatták.

Néprajzi Múzeum

A Mű-Terem Galéria aukcióján

Munkácsy: A baba látogatói című festményére licitálnak

Néhány tárgy a hozzá kapcsolódó személy miatt értékes.

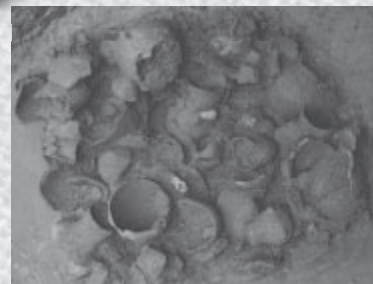
Az aukciókon meghatározzák egy-egy tárgy jelenlegi pénzbeli értékét.

Mások érzelmi okokból értékesek.

Szendrey Júlia ruhája
Petőfi Irodalmi Múzeum

Különböző kultúrák, különböző anyagokat tartottak értékesnek.

Ami egy középkori faluban szemétnek számított, az egy régész számára nagyon értékes lelet, utalás a múltra.

Nem minden kérdést lehet megfigyelés alapján megválaszolni, ezért következő lépésként más forrásokhoz is fordulhatunk. A gyerekek felhasználhatják a már meglevő tudásukat vagy másoktól kérhetnek se-

gítségét. Könyvekben utánanézhettek a válasznak vagy megnézhetnek más tárgyakat összehasonlításként. Ez utóbbi megmutathatja, hogy mennyire átlagos vagy különleges a tárgy. Azt is elárulja, hogy egy bizonyos

problémára milyen megoldásokat találtak az idők során, illetve egyidejűleg milyen különböző anyagokat használtak fel ugyanannak a tárgynak az elkészítésére.

Kezdetben hasznos lehet egy ilyen munkalapot adni a gyerekeknek, amely segíti őket a vizsgálódásban. Később erre már nem lesz szükség, hiszen képesek lesznek kérdéseket föltenni, és azokra a választ megkeresni segítség nélkül is.

Egy tárgy megfigyelése

A főbb szempontok	Néhány kérdés	Ami látható	Aminek utána kell járni
MEGJELENÉS Hogy néz ki és milyen tapintású?	Milyen színű? Milyen illatú? Milyen hangot ad? Miből készült? Természetes vagy mesterséges anyagból? Teljes a tárgy? Meváltoztatták, átalakították vagy javították-e? Kopott-e?		
FELÉPÍTÉS/SZERKEZET Hogyan készült a tárgy?	Kézzel vagy géppel készült-e? Öntőformában vagy darabokból? Hogyan illesztették össze?		
FUNKCIÓ Milyen célból készítették a tárgyat?	Hogyan használták? Változott-e a felhasználás?		
TERVEZÉS/MEGMUNKÁLÁS Jól tervezett a tárgy?	Jól ellátja-e a feladatot, amelyre tervezték? A legmegfelelőbb anyagokat választották? Díszítve van? Hogyan van díszítve? Tetszik neked ahogy kinéz? Másoknak tetszene?		
ÉRTÉK Mennyit ér a szóban forgó tárgy?	A készítőinek? A felhasználóinak? A megőrzőinek? Neked? Egy banknak? Egy múzeumnak?		

Megjelenés

Ez a levesestál meglehetősen sima tapintású, és felemelve elég nehéz. A hossza 36 cm, a legnagyobb szélessége 23,5 cm és a magassága a talapzatától a fogó tetejéig 20 cm. Porcelánból készült és fényes mázzal van bevonva, amelyet arany színű virágok és más minták díszítenek. A kicsit megkopott arany díszítés kivételével teljesen épek tűnik.

Felépítés/szerkezet

A levesestál két részből áll: magából a tálból és a fedőből. A sima, egyenes, de mégis bonyolult forma azt sugallja, hogy a tál öntéssel készült. A fülek, illetve a fogó illesztésénél látszik, hogy azokat később illesztették a tálhoz. Az arany díszítés kicsit kiemelkedik, ami azt jelzi, hogy az a bevonat elkészítése után kerülhetett a tálra.

Funkció

Korábbi ismereteinkből következtethetünk arra, hogy ez a forma egy ünnepi levesestálhoz illik. Nincs arra utaló jel, hogy a tál bármilyen másra használhatták. Ha még sohasem láttunk volna levesestálat, akkor is felismertük volna, hogy a tál valamilyen étel tárolására szolgál. A fedő, a talp illetve a fülek jelzik, hogy ezt az ételt melegen is kívánták tartani. A tál mélysége jelzi, hogy feltehetőleg folyékony ételről van szó, amelyben benne hagyhatjuk a merőkanalat.

Erre utal a kanál számára a fedőn hagyott vágat. A díszítés pedig jelzi, hogy a tál ünnepi alkalmakra tervezték, nem egyszerűen konyhai használatra. A tál funkciójának kiválóan megfelel, amennyiben ünnepi alkalmakkor egy nagyobb család használja, hiszen egy kisebb, 2-3 tagú család szükségletéhez képest a tál kissé túlméretezett.

Tervezés/megmunkálás

Esztéikailag a tál szépnek látszik, de ez lehet egyéni reakció is. A díszítés egyeseknek túlzottnak, vagy a mai ízléshez képest túl finomkodónak is tűnhet.

Érték

A pénzbeli értéket egy becslésnél tett látogatás során tudhatnánk meg. Mivel nincs a tálon márkajelzés, így abból nem tudunk következtetni az eredeti értékre. Tudjuk azonban, hogy a tál a jelenlegi tulajdonos nagymamája is örökölte, azaz már három generáció óta ugyanannak a családnak a kezében van, akik valószínűleg nagyra értékelik, hiszen teljesen épen megőrizték. (Az épsége természetesen a ritka használatból is fakadhat.)

GYAKORLAT

Most próbáljátok meg hasonlóan elemezni a székét, amelyen ültök!

KÉSZSÉGFEJLESZTÉS

Készségeink akkor fejlődnek a legjobban, amikor valós élethelyzetekben szükségünk van rájuk, illetve ha gyakorlással finomítjuk őket. Amikor az osztályban tárgyakat használunk, az olyan készségek mint a megfigyelés, következtetés, szóbeli és írásbeli fogalmazás, együttjárnak a tárgy tanulmányozásával. Múzeumlátogatás előtt azonban - az idő rövideje, a hely okozta izgatottság vagy az egyéb figyelemelterelő körülmények miatt -, szükség lehet a készségek előzetes begyakorlására, hogy így minél többet hasznosíthassunk a látogatásból.

Egyes tárgyakat könnyebben értelmezünk, mint másokat - s ezek általában nem is azok, amelyeket a tanár a legnagyobb örömmel talál. Nem feltételezhetjük, hogy a tárgyak megértése veleszületett tulajdonságunk. Hasonlóan az olvasáshoz vagy térképolvasáshoz, ezt is tanulnunk kell. A tárgyak üzenetének megfejtése időt és gyakorlást kíván.

A következő gyakorlatok segítenek kifejleszteni néhány ehhez szükséges készséget. Természetesen egyetlen készséget sem lehet önmagában tanítani, ezért a feladatokat csupán nagyvonalúan csoportosítottuk. Játékosra terveztük őket, hogy szórakoztatóak is legyenek, s így maradandóbb élményeket és tudást eredményezzenek. Egy-egy látogatás közben célszerű emlékeztetni a gyerekeket ezekre a gyakorlatokra, hogy így előhívassák a szükséges készségeket.

MEGFIGYELÉS

Amikor valamit nézünk, az nem azt jelenti, hogy látjuk is, vagy tanulunk belőle. A vizuális készségek nemcsak a látottak elfogadható - vázlatos vagy művészi szintű - lerajzolását jelentik, hanem arra tesznek minket képessé, hogy megfigyeljük, megértsük és megítéljük amit látunk,

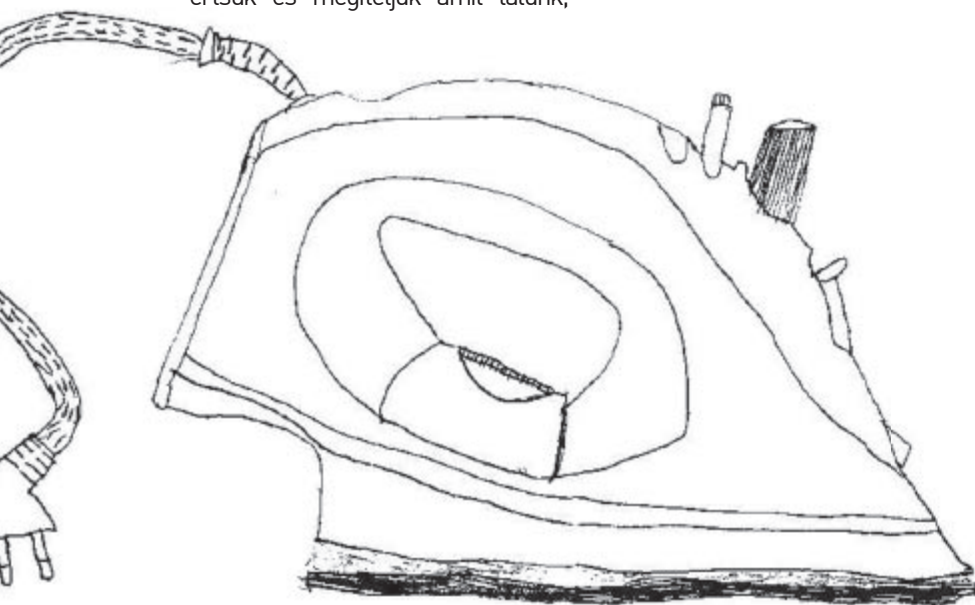
hogyan így információt és gondolatokat kapjunk nem-verbális forrásokból.

Vizuális készségeinket gyakran az írás- és számoláskészségünk mögé helyezjük a rangsorban. Az iskolában fennáll annak a veszélye, hogy szűklátókörűen azt gondoljuk, hogy a vizuális készségek fejlesztése csak a szaktanárra tartozik.

A látás fejlesztése kifinomult készség, amelyet csak tudatos erőfeszítéssel fejleszthetünk. Le kell lassulnunk hozzá, időt kell erre szánnunk. Egy gyors pillantással csak feleannyi információt szerezhetünk, ellenben a tárgy tudatos, gondos tanulmányozásával olyan dolgokat is észrevehetünk, amelyek elsőre nem látszanának. Bármely gyakorlat, amely elősegíti egy tárgy gondos tanulmányozását, fejleszti a megfigyelőképességünket.

Fonaltérkép

Gyakran elmulasztjuk egy-egy tárgy gondos megfigyelését, mert úgy gondoljuk, már ismerjük azt. Hogy ezt megértessük a gyerekekkel, fogjunk egy hosszú zsinort, kössük össze a végeit. A feladatuk az, hogy formázzák ki belőle Magyarország vagy a Balaton körvonalát. Valószínűleg nagy önbizalommal kezdenek hozzá, amit majd hosszasan bizonytalanok követ. Miután készen lesznek, hasonlítsuk össze egy térképpel, különös tekintettel az eredeti arányokra. Hívjuk fel a figyelmüket, hogy amikor valamit lejegyzünk, megörökítünk, mindig újra és újra össze kell vetnünk az eredetivel, mert a vizuális emlékezetünk esetleg nem olyan pontos, mint ahogy azt gondoljuk.

Megfigyelés alapján rajzolt vasaló,
Tirczka Sebestyén (9 éves)

Egy nagytű, egy magnótisztításhoz használatos kis tükör vagy egy karton-keret mind segíthetik a gyerekeket abban, hogy alaposabban megszemléljék a szóban forgó tárgyakat.

Látod, nem látod

Nézzünk adott ideig egy tárgyat! Rejtsük el a tárgyat és próbáljuk meg emlékezetből lerajzolni. Nézzük meg újra a tárgyat. Rejtsük el, majd egészítsük ki a rajzot. Ismételjük meg még néhányszor a gyakorlatot, hogy bemutassuk hogyan segít az idő és a koncentráció az olyan részletek megismerésében, amelyeket elsősre nem vettünk észre, valamint hogy meglássuk, hogyan segít ez a tevékenység a különböző kérdések megfogalmazásában.

LEÍRÁS

A tárgyak leírása megkívánja, de ugyanakkor fejleszti is a szóincset.

Tapintózacskó

Tegyünk különböző tárgyakat egy összehúzható szájú vászonzacskóba. Kérjük meg a diákokat, hogy tapogassák meg a tárgyakat, majd írják le őket. Ha a tárgy ismeretlen számukra, akkor itt meg kell erőltetniük magukat, hogy megtalálják a megfelelő szavakat. Esetleg a tárgyakat leírás helyett le is rajzoltathatjuk.

Az összekevert katalóguskártyák esete

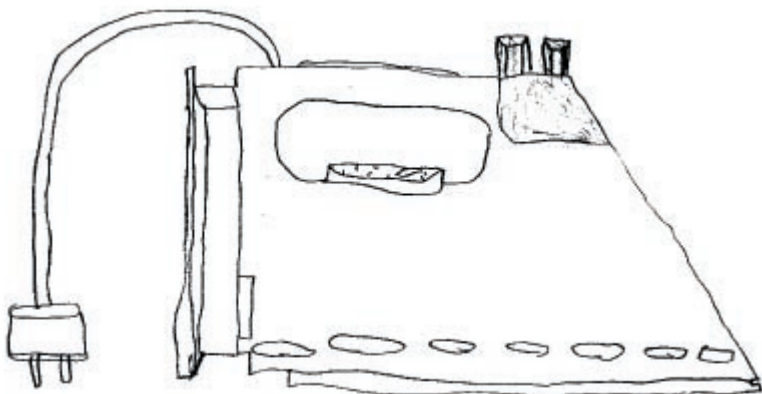
Minden diák kap egy tárgyat, amiről egy katalóguskártyát kell írnia. Mindenki sorban felolvassa a kártyáját, kihagyva a tárgy nevét, s a csoport többi tagja kitalálja, hogy melyik tárgyról van szó. Ez a gyakorlat

hasznos lehet egy osztálymúzeum kialakításakor is. Olyan katalógust kell készíteniük, amelyet egy múzeumi szakember készítene.

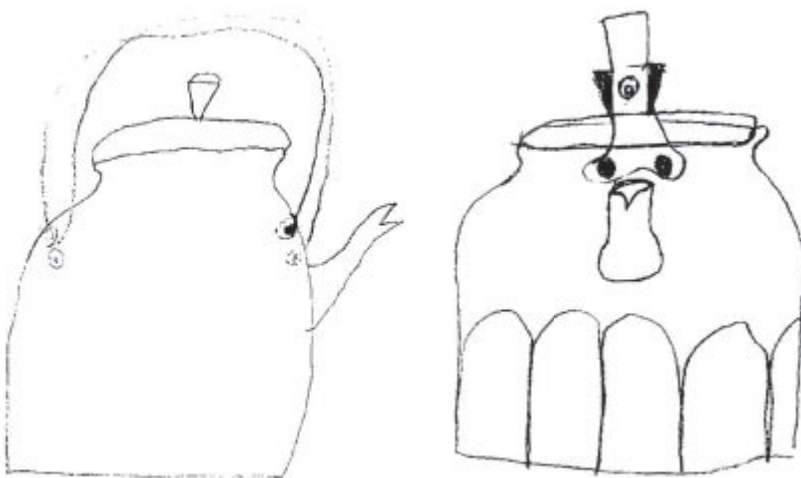
RÖGZÍTÉS

A rajzolás egy tárgy megismerésének és rögzítésének a legjobb módja. A rajz esztétikai minősége nem fontos, feltéve, hogy a gyakorlat lefoglalja az elmét és a szemet, és megfelelő időt hagy az anyag, a forma és a funkció megfigyelésére. Tulajdonképpen nem is kell megkülönböztetnünk a művészi rajzolatot illetve a rögzítéshez szükséges papírra vettést oly módon, mint ahogy megkülönböztetnénk egy hivatalos levélhez és egy költeményhez illő nyelvezetet és formát. Mindnyájan tudunk rajzolni, ha nem ásták alá gyerekkorban az önbizalmunkat, s egész biztosan mindnyájan képesek vagyunk rajzolásal tárgyakat rögzíteni.

Bátorítsuk a gyerekeket, hogy jelezzék rajzaikon a méretet egy skála vagy mérték hozzáadásával. A gyerekek féltelme egy kezdővonal meghúzásától egészen odáig vezethet, hogy semmit nem rajzolnak, vagy lyukat radíroznak a papírba. Ezt megelőzendő az alábbi módszerek egyikét javasoljuk: csak akkor adjunk a kezükbe radírt, ha az új vonalat már megfelelően behúzták, vagy használjanak krétát vagy filctollat, hogy így még figyelmesebben tervezzék meg a rajzukat. Biztassuk őket, hogy jól nézzék meg azt az ismerős tárgyat, amelyet választottak és amelyet egy kevéssé hétköznapi nézetből rajzolnak meg (pl. egy biciklit vagy egy széket alulról).

Megfigyelés alapján rajzolt vasaló, Karz Sándor (10 éves)

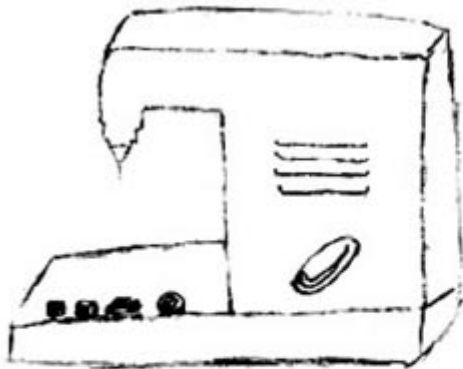

Teáskanna különböző nézetből, Tirczka Orsolya (8 éves)

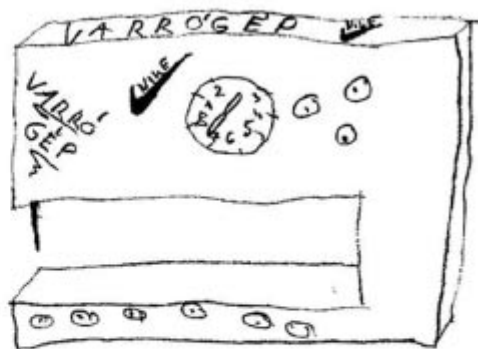
Ha azt akarjuk, hogy a gyerekek írásban rögzítsék, amit látnak, győződjünk meg róla, hogy pontosan tudják, milyen írást várunk tőlük. A helyzettől függ a forma. Nem szükségesek a teljes mondatok egy-egy helyszínén, ahol a feliratozott rajzok

vagy jegyzetek a legmegfelelőbbek. A pontosság, precizitás hiánya tönkretelheti a leírásokat. Emlékeztessük őket arra, hogy nem elég csak megnevezni valamit, de a fontos információit adó részleteket is rögzíteni kell. Ha meg akarjuk kímélni a diá-

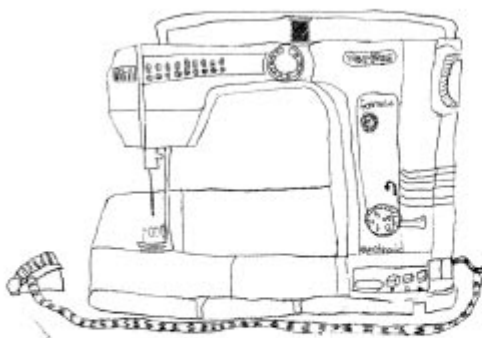
kokat az írotábla, papír, toll hordozásától, akkor javasolhatjuk egy diktafon használatát, amely az írni kevésbé tudókat is jobban motiválja. A következő gyakorlatok közül néhányban is helyettesíthető az írás egy hordozható magnóval.

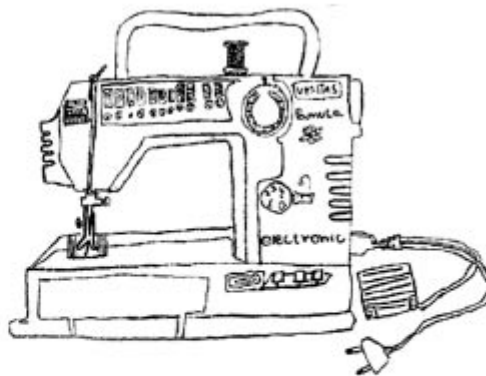
*Emlékezetből rajzolt varrógép,
Tirczka Noémi (10 éves)*

*Emlékezetből rajzolt varrógép,
Tirczka Domonkos (13 éves)*

*Megfigyelés után rajzolt varrógép,
Tirczka Noémi (10 éves)*

*Megfigyelés után rajzolt varrógép,
Tirczka Domonkos (13 éves)*

Varrógépjáték

Kérjük meg a gyerekeket, hogy rajzoljanak le egy varrógépet emlékezetből. Mindnyájan nagy lendülettel kezdenek majd hozzá, de figyeljük meg, hogy a lerajzolt gépekből vajon hány működne jól. Ezután rajzoltassunk velük egy varrógépet megfigyelés alapján. Ez a gyakorlat jól bemutatja, hogy a gondos megfigyelés nélkülözhetetlen egy tárgy jobb megértéséhez. Varrógép helyett rajzoltathatunk vasalót, mosógépet, biciklit, konzervnyitót vagy bármilyen iskolai felszerelést.

Óriásrajz

Azért, hogy elkerüljük a hatalmas oldal közepére kerülő miniatűr rajzokat, adjunk a gyerekeknek valami apró tárgyat (pl. gyufásdobozt), hogy rajzolják le nagyban. Vastag filctollak vagy kréta használata is segíthet. Beszéljük meg az arányok fontosságát: a részleteket könnyebb nagyban lerajzolni, de félrevezető lehet, ha nagyon megváltoztatjuk a méretarányokat.

Radír-játék

Osszuk a tanulókat ötös csoportokba. Mindenkinek adjunk egy radírt és kérjük meg a gyerekeket, hogy írják le azt pontosan. Ezután összekeverjük a csoportban kiosztott radírokat és felolvassuk a leírásokat. Próbáljuk megkeresni a leíráshoz tartozókat.

Ez a gyakorlat kiemeli a minden részletre kiterjedő megfigyelés és a szavak pontos megválasztásának fontosságát egy tárgy leírásakor. Használjunk különböző márkájú, színű, formájú radírokat. A radírok esetleg helyettesíthetők ceruzával vagy vonalzóval.

Vakon rajzolás

A gyerekek párban dolgoznak. Mindkettőjüknek van egy tárgy, amelyet a párjuk nem láthat. Pontos jellemzést írnak erről a tárgyról, a leírást kicserélik, s a társuk megpróbálja lerajzolni a tárgyat a jellemzés alapján.

A gyakorlatot akár itt is befejezhetjük a rajzok és az eredeti tárgyak összehasonlításával. Ám meg is ismételhetjük a feladatot az első tapasztalatokat fölhasználva. A tanulók megnézik társaik rajzát és az eredeti tárgy megmutatása nélkül kiegészítik a leírásukat, hogy így segítsék a másikat a rajz pontosításában. (A szí-

tuáció életszerűvé tételéhez azt is képzelhetjük, hogy a rendőrségen adunk leírást elvesztett tárgyainkról, s a minél pontosabb rajz elkészítése a tárgy megtalálását segíti.)

Interjú a Mars Rádió számára

A gyerekek párban dolgoznak. Egyiküknek található egy hétköznapi tárgy, amelyről a másik interjút készít a Mars Rádió számára. A cél, hogy a marslakók számára ismeretlen tárgyat a földi lakó minél jobban bemutassa.

Ez a gyakorlat is fejleszti a szókinccset, és lehetőséget teremt a képszerű leírásra.

KÉRDEZÉS

A gyerekek egyedül is képesek lesznek következtetéseket levonni a tárgyakból, ha tudnak kérdéseket föltenni. De túl kell lépniük a „Mi ez?” és „Milyen régi?” kérdéseken és még több kérdést kell feltenniük önállóan. Próbáljuk ki a következő gyakorlatokat:

Hát a háthoz játék

A gyerekek párban, egymásnak háttal ülve dolgoznak. Az egyikük kap egy tárgyat, amelyről csak a másik kérdéseire válaszolva adhat

információt a társának. A másik tanuló 10 vagy 20 kérdést tehet fel, hogy kitalálja milyen tárgy található a társánál. A válaszadó nem ejtheti ki a tárgy nevét.

Ez nehéz gyakorlat, mert a sikerhez szükséges, hogy a kérdések jól átgondoltan kövessék egymást: Pl. „Nehéz? Milyen nehéz? Hány kiló?” Csak a gyerekek számára ismerős tárgyakat válasszunk. Ebben a gyakorlatban megtanulhatják, hogy a megszerzett információ a kérdésen múlik. A gyakorlat után beszéljük meg, milyen kérdések bizonyultak célravezetőnek!

Fagylalt

Kérjük meg a gyerekeket, hogy válaszolják meg a következő 50 kérdést (lásd a következő oldalon a keretben). Esetleg hozhatunk egy hétköznapi tárgyat és megkérhetjük őket, hogy alkossanak hasonló kérdéseket. Nézzük végig a listát, és csoportosítsuk a kérdéseket aszerint, hogy melyek a tapasztalatból megválaszolható kérdések, és melyek azok, amelyek további kutatást igényelnek. Vitassuk meg, miért jó előbb a tárgyról leolvasható válaszokat megkeresni, s csak azután kutatni a továbbiakat. Beszéljük meg, mennyi mindent elárul magáról egy-egy hétköznapi tárgy.

Egy fagyaltos doboz vizsgálatának 50 lépése:

1. Szagoljuk meg!
2. Ízleljük meg!
3. Tapogassuk meg!
4. Ad valami hangot?
5. Mik a méretei (magasság, szélesség, átmérő)?
6. Írd le az alakját, színét és díszítését!
7. Írd le saját szavaiddal a fagyaltos dobozt! (Egy vázlat is segíthet)
8. Miért akkora amekkora?
9. Mekkora a fagyaltos dobozok általában?
10. Az évek során mennyit változott ezeknek a dobozoknak a nagysága?
11. Mennyiben határozza meg a felhasznált anyag, az összeállítás módja és a doboz funkciója a doboz alakját?
12. Miért nem egyszerűen fehér (vagy fekete vagy lilá)?
13. Mi a díszítés szerepe?
14. Mit jelez a betűk formája, színe?
15. Miért olyan fontosak a márkajelzések, logók, szimbólumok társadalmunkban?
16. Mennyiben jellemző az Eskimo emblémája korunkra?
17. Mit jelentenek a doboz oldalán a kis rajzos szimbólumok?
18. Milyen anyagból készült a doboz?
19. Mi az alapanyaga ennek az anyagnak?
20. Ez megújuló forrásból való?
21. Mit jelez ez társadalmunk környezetvédelmi tudatosságáról?
22. Miért pont ezt az anyagot választották?
23. Mik ennek az előnyei és hátrányai?
24. Miben különbözne a doboz, ha más anyagot használtak volna (pl. papírt, üveget, fát, kerámiát vagy fémet)?
25. Mit állapíthatunk meg ránézésre, hogyan készült a doboz?
26. A feliratok a gyártás melyik mozzanatában kerülhettek a dobozra?
27. Láttál-e bármilyen hasonlót gyártás közben? Mit tudtál meg abból a társadalmunkról?
28. Jól tervezett-e a doboz?
29. Jól megfelel a célnak, amire tervezték?
30. Hogyan lehetne a tervet fejleszteni?
31. Ha valaki hús, ötven vagy száz évvel ezelőtt fagyaltos dobozt tervezett volna, mit csinált volna másképpen?
32. Akkor ettek az emberek fagyaltot?
33. Milyen lesz majd a jövő fagyaltos doboza?
34. Van-e nyom arra nézve, hogy hol készült a doboz? Hol készült a doboz?
35. Tipikus-e ez a kapcsolat: fagyalt és doboz? Milyen tartóra asszociálunk, ha a fagyalt szót halljuk?
36. Mit helyettesítenek ezek a dobozok?
37. Miért nem egyszerűen zacskóban árulják a fagyaltot?
38. Mit mutatnak a fagyaltos dobozok az emberekről, akik megveszik és akik eladják őket, illetve mit mutatnak a társadalom egészéről?
39. Mutasd meg a dobozt 10 percen belül annyi embernek, ahánynak csak tudod. Hányan nem ismerték fel? Ez mit jelez neked?
40. Ugyanezt a választ kapnád Debrecenben, Devecserben, Szombathelyen, Londonban vagy Párizsban is? Ez mit jelent?
41. Hol van az Eskimo központi irodája? Ez miről árulkodik számodra?
42. Táplálkozási szempontból milyen a fagyalt?
43. Hány ilyen dobozt használnak Magyarországon naponta?
44. Valójában milyen hosszú ideig használnak egy-egy dobozt?
45. Mi történik velük felhasználás után?
46. Miért található ezek a dobozok a járdán, parkokban és strandokon?
47. Mit lehet tenni ezeknek a dobozoknak az újrafelhasználása érdekében?
48. Mivel helyettesítenéd ezt a dobozt?
49. Mi a legjellemzőbb egy fagyaltos dobozra? Miért?
50. Miért fontos feltüntetni az ilyen dobozokon a termék összetételét?

És most képzeld el, hogy te vagy a fagyaltos doboz, és írd meg az élet-történetedet!

Lego

Két gyerek párosan dolgozik. Egyikük összeállít egy tetszőleges alakzatot Lego darabkákból, de alkotását nem mutatja meg a párjának. A társánál is ugyanolyan darabok vannak, s az a feladata, hogy a másikkal megegyező alakzatot állítson össze. Mivel nem nézheti meg az eredetit, kérdéseket kell föltennie a társának, aki a kérdések megválaszolásán kívül nem adhat információt.

A pontos megfogalmazás fontossága hamarosan nyilvánvalóvá válik majd a tanulók számára.

CSOPORTOSÍTÁS

A magas szintű megfigyelőképességhez és a tárgyakból való olvasáshoz hozzátartozik a szerzett információk azonosítása és csoportosítása: szín, tapintás, alak, illat, hang, súly, anyag(ok), tervezés, szerkezet, funkció, érték. Az alábbi gyakorlatok a csoportosítás megtanulásában segítenek:

Névtelenül

A tanulók két csapatban dolgoznak. Az egyik csapat kiválaszt egy hétköznapi tárgyat, de nem árulja el a másik csapatnak, hogy mi az. A csapat tagjai egymás után mondanak egy-egy információt a másik csapatnak erről a tárgyról. A cél az, hogy anélkül, mondjanak öt vagy tíz pontos információt, hogy a másik csapat kitalálna mi az a tárgy, amire gondoltak. Azután feladatot cserélnek. A tanulók hamar rájönnek majd, hogy egy tárgyat más is jellemez, mint csak a neve és a funkciója.

Kim 1. játéka

Tegyünk húsz tárgyat egy tálcára, a diákok nézzék azokat egy megadott ideig. Takarjuk le a tárgyakat, és kérjük meg őket, hogy sorolják föl mit láttak.

Ez egyszerű memória gyakorlat, de...

Kim 2. játéka

...egyszerű felsorolás helyett arra is kérhetjük őket, hogy bizonyos kategóriák szerint sorolják fel a látott tárgyakat (pl. fából készült tárgyak, szülők használati tárgyai, munkaeszközök, állati részekből készült tárgyak, stb.) Arra is kérhetjük a tanulókat, hogy ők maguk határozzák meg a csoportokat.

Múzeum-játék

Adjunk a tanulóknak hat különböző tárgyat, és kérjük meg őket, hogy képzeljék azt, hogy ők muzeológusok, és ezeket a tárgyakat egy tárlóban kell elhelyezniük. Milyen alcsoportok szerint rendeznék el a témákat? Az anyaguk szerint vagy az előállítás módja szerint? Netán esztétikai szempontok szerint rendeznék el őket? Ha a tárgyak különböző korokból származnak, de hasonló rendeltetésűek, akkor akár időrendi sorrendbe is állíthatók. Ez a gyakorlat jól példázza, hogy egy fél tucat tárgy mennyi vizsgálódási irányt kínál.

A SZERKEZET ÉS FUNKCIÓ ÖSSZEFÜGGÉSEINEK FELISMERÉSE

A legtöbb tárgy szerkezetét és formáját a tervezett felhasználás határozza meg. Ezen kívül a tervező ízlése, gazdasági megfontolások és a választott anyag elérhetősége és megfelelő volta is befolyásolhatja a tárgy végső megjelenését. A divat és

közízlés is hatással lehet a tervezésre. Ezeket az alapvető szempontokat feltétlenül érteniük kell a gyerekeknek ahhoz, hogy eljussanak a tárgyak megfigyelésének egy még magasabb fokára.

Nem elhANYAGolandó

Mielőtt a gyerekek dönthetnének arról, hogy egy-egy funkcióhoz milyen anyag a legmegfelelőbb, meg kell ismerniük a különböző anyagokat. Gyűjtsünk vagy gyűjtessünk az osztállyal különböző anyagokat: vasat, rezet, agyagot, viaszt, fát, ólmot, márványt vagy mészkövet. Beszéljük meg, mi minden jellemző az egyes anyagokra. Lehet velük kísérletezni, ki lehet próbálni mennyire hő- és vízállóak, milyen kemények, erősek vagy nehezek. Vitassuk meg, hogy melyiket mire a legjobb használni, illetve beszélgessünk arról, milyen nehéz lehet néhány különleges céllal készítendő tárgyhoz az anyag megtalálása. (Például: kötél a bungee jumping nevű sporthoz; könnyű, de masszív anyagok a sportolásra alkalmas tolókokcsikhoz)

Mire való?

Gyűjtsünk hasonló funkciójú tárgyakat (a gyerekeknek nem is szükséges ezt a funkciót feltétlenül ismerniük), pl. csipeszeket - szemöldökcsipeszt, szénfogót, kockacukor-csippentőt, salátavillát vagy más ételfogót, jégkocka fogót, esetleg választhatunk helyette keféket is - hajkefét, ruhakefét, fogkefét, morzsakefét, ló csutakoló kefét, üvegmosó kefét stb. A gyerekek találják ki, melyik mire való. Ismerkedjünk meg a felhasznált anyagokkal és beszéljük meg, hogy melyiket miért választották. Térjünk ki azokra a kérdésekre, amelyekkel a készítőknak szembe kellett nézniük.

A konzerváló-játék

Ez a játék azt mutatja be, hogy egyes anyagok jobban megfelelnek egyes funkcióknak, mint mások. Azt is jól szemlélteti, hogy a múzeumoknak milyen konzerválási kérdésekkel kell szembenéznük, és az egyes anyagoknak miért nem tesz jót, ha kézbeveszik.

Gyűjtsünk különböző anyagokat, mint például tojáshéj, új és fehér textil, vattacsomó, fehér papír, átlátszó műanyag, fényes felületű fotó. Osszunk mindent ketté, és az egyik felét tegyük el egy biztonságos helyre. Az anyagok másik felét - anélkül, hogy megmagyaráznánk, miért tesszük -, adjuk háromszor körbe az osztályban. Ezután hasonlítsuk össze a két felet! Milyen változások történtek? Beszéljük meg, hogyan választunk anyagot egy olyan tárgyhoz, amelyről tudjuk, hogy gyakran lesz kézben. Másként kezelte volna-e az osztály ezeket a tárgyakat, ha tudják, hogy vigyázniuk kell rájuk? Beszéljük meg, mit jelentenek ezek a tapasztalatok a múzeumok számára, akik több száz évre próbálnak megőrizni tárgyakat, vagy mit a történészek és régészek számára, akik ilyen régi tárgyakból próbálnak levonni következtetéseket. A gyakorlatot úgy is variálhatjuk, hogy néhány tárgyat eltemetünk azért, hogy megnézzük, hogyan változik nyirkos helyen; vagy erős nap-sütésnek tesszük ki, hogy így megfigyeljük a fény hatását.

HIPOTÉZISEK KIALAKÍTÁSA ÉS TESZTELÉSE

Amikor a gyerekek tárgyakkal dolgoznak, hajlamosak arra, hogy rágaskodjanak az első válaszhoz, amit kitaláltak. Amikor csoportban dolgozva egy tárgy felhasználását találgatják, akkor az egyikük azt mondja „Ez egy vállfa”, a másikuk azt „Ez egy csavarkulcs”, és ezt hajtogatva nem jutnak előrébb egy jöttányit se. Azzal is lezárhatnak egy beszélgetést, hogy „nem tudom”. Meg kell tanulniuk, hogyan jussanak ennél tovább, felhasználva a kezükben levő bizonyítékokat.

Titokzatos tárgy

Adjunk a gyerekeknek egy számukra ismeretlen tárgyat és kérjük meg, hogy töltsék ki a mellékelt táblázatot.

Egy titokzatos tárgy

Minden ötletet vagy gondolatot külön jegyezzenek fel a táblázatban. Esetleg arra is kérhetjük őket, hogy összegezzék a felfedezéseiket.

Az elhagyott csomag titka

Töltsünk meg egy bőröndöt különböző tárgyakkal. Tegyük úgy, mintha ezt a talált tárgyak osztályáról hoztuk volna ki, és kérjük meg a tanulókat, hogy próbálják meg rekonstruálni a tulajdonos életét. Miben lehetnek biztosak és mit feltételezhetnek? Beszéljük meg, hogyan tükrözi ez a történelmi bizonyítékok kezelésének problémáit!

KÖVETKEZTETÉS RÉSZLETEKBŐL

A régészek különböző részekből, részletekből vonnak le következtetéseket. Törött agyagcserepek, csontdarabok, építőanyag darabok - mind segíthetnek rekonstruálni régmúlt korok embereinek életét. Ezek a bizonyítékok több okból is töredékesek: egyrészt, mert bizonyos anyagok elporladtak, másrészt, mert a hozzájuk kapcsolódó tradíciók nagy részét szájhagyomány útján örökölték tovább. A múzeumban vagy látogatóhelyeken a diákok gyakran csak töredékes tárgyakkal fognak

találkozni. Ezért célszerű előre megtanítani őket, hogy a részletek gyakran többet elárulnak, mint azt elsőre gondolnánk.

Korsót "restauráló" kislány a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumban

Törött tányér

Készítsünk három dobozt: az egyikbe helyezünk el egy mintás tányért. A másikban helyezük el egy ugyanolyan tányérnak a felét, míg a harmadikba tegyük egy ugyanolyan tányérnak csak egy kis darabját. Adjunk minden csoportnak egy-egy dobozt. A csoportok ne mutassák meg egymásnak dobozaik tartalmát! Minden csoport vizsgálja meg a saját tányérját, és írjon le mindent, amit ki tud róla deríteni. Ezután beszéljük meg az egész osztállyal, hogy melyik csoport mit talált. Ez a gyakorlat jól mutatja, hogy a darabokból szinte ugyanannyi információt szerezhetünk, mint az egész tárgyakból, sőt néha többet, hiszen az anyag szerkezete csak a törött darabon figyelhető meg.

TITOKZATOS TÁRGY			
Amit tudunk	Amit feltételezünk	Tények	Amit ki kell derítenünk

Képiegészítés

Gyűjtsünk színes képeket különböző újságokból! Vágjuk ki a képek közepét, majd ragasszuk mindegyik lyukas képet egy fehér papírra. A gyerekeket kérjük meg, hogy rajzolják meg a hiányzó részeket a meglévőből kikövetkeztetve. Ez a gyakorlat bemutatja, hogy nem kell ismernünk az egészet, ahhoz, hogy el tudjuk képzelni, hogyan nézhetett ki. Megbeszélhetjük, hogyan változhat képünk pontossága aszerint, hogy mennyi maradt meg az eredetiből.

Csontváz-játék

Egy gyerek, aki önként jelentkezik a „halott” szerepére, lefekszik a padlóra. Választhat egy kedvenc tárgyat, amellyel együtt szeretné, hogy eltemessék. A többi gyerek megbeszéli, hogy mi maradna belőle 500 év múlva.

Az itt javasolt gyakorlatok élvezetesek, játékosak is, de fontos, hogy a diákok is lássák, hogy ezek több, mint játékok. Beszéljük meg, a jövőben hol és hogyan tudjuk hasznosítani a gyakorlatok során tanultakat.

Ha megtanítjuk diákjainkat, hogy ezeket a képességeket automatikusan alkalmazzák, amikor szükség van rájuk, akkor a múzeumi és örökségi helyszínek látogatása még hasznosabb lesz. Képesek lesznek a tárgyakat is információforrásként felhasználni.

A TANTERVHEZ HAPCSOLÓDÓ TÁRGYAK FELHASZNÁLÁSA

Amikor tárgyak felhasználását tervezzük, először mindenképpen vizsgáljuk meg őket magunk is. Bármennyi könyvet, tanári kézikönyvet vagy tájékoztatót olvassunk is el, ne támaszkodjunk csak azokra. Ezek gyakran csak a tudás átadására törekuszenek, nem buzdítanak a tárgyak közeli vizsgálatára.

Néha az osztályteremben akarunk tárgyakkal dolgozni, vagy más alkalommal egy-egy múzeumi vagy műemlék látogatást tervezünk. Az ilyen kirándulások is sokkal hasznosabbak ha a megfigyelési gyakorlatokat előbb az osztályban jól begyakoroltatjuk.

Az itt következő példák bemutatják, hogyan használhatók a tárgyak a tantervi célok elérésére vagy a tárgyközi ismeretek elsajátítására. Nem az a célunk, hogy lépésről lépésre bemutassuk a folyamatot, hanem az, hogy a széleskörű felhasználásra adjunk példákat.

Nem kapcsoltuk ezeket a példákat a tanterv egyetlen konkrét tárgyához vagy fejlesztési követelményéhez sem.

Mindegyik példánk felhasználható különböző korcsoportoknál és különböző tantárgyak keretében.

Téma: Kolostorok, templomok

Eszköz/Látogatás: Látogatás a margitszigeti XIII. századi domonkos rendi templom és apáca kolostor romjainál, ahol a maradványok között található templomrom, kerengő illetve néhány a kolostor helyiségeiből.

Cél: Megismerni a kolostorok alaprajzát, és megtanulni, hogy mi olvasható ki a romokból.

Tevékenység: A helyszínen rajzoljanak a tanulók egy méretarányos alaprajzot a kolostorról mérőszalag, háromszögélés vagy egy tetszőleges skála segítségével. Vitassák meg az épület méreteit, arányait, a helyiségek alakját, a vízhez való közelségét stb. Kártyákon megkapják az esetleg megtalálható helyiségek nevét (pl. betegszoba, kápolna, kerengő, étkező, stb.) Megvitatják ezeknek a helyiségeknek a funkcióját, és hogy milyen nyom maradhat, amiről ezek a helyiségek fölismerhetők. Ezután megpróbálják eldönteni az általuk rajzolt térkép alapján, melyik helyiség hol állhatott. Megbeszélik, hogy vajon észszerű-e a döntésük, illetve, hogy milyen más bizonyítékra lenne szükségük ahhoz, hogy igazolják a feltételezéseiket. Bejelölik az alaprajzukon a feltételezett helyiségeket, majd az iskolában összehasonlítják alaprajzukat egy ugyanazon rend által fenntartott másik, tipikus kolostor alaprajzával.

Ennek a módszernek az egyik előnye, hogy a diákok örülnek annak, hogy maguk is mennyi mindent felderíthetnek a kolostorbeli életről könyvek vagy tanár bevonása nélkül. Azon is meglepődnek majd, hogy kevés maradványból milyen sok információ kiolvasható.

Téma: Gyermekgondozás

Eszköz/Látogatás: a Néprajzi Múzeumban

Cél: A tárgyakon keresztül bemutatni a gyermekgondozási nézetek, eszközök változásait.

Tevékenység: Buzdítuk a gyerekeket a tárgyak vizsgálatakor, hogy szüntelenül hasonlítsák össze őket a mai megfelelőikkel. (Pl. gondosan kidolgozott ruhák ellentétben a mai pamut ruhákkal, gombok és tűzők összehasonlítva a mai patentokkal, kerámia cumisüvegek ellentétben a mai műanyag, cserélhető és kifőzhető cumival rendelkező üvegekkel. A diákok lerajzolják, amit látnak és feliratozzák a rajzaikat, hogy bemutassák a részleteket illetve a maitól eltérő dolgokat. Beszéljük meg a látottakat!

A gyerekek nagyon gyakran tudatában vannak a különbségeknek, de nem ismerik ezek jelentőségét. A tárgyak használata képi formában mutatja meg ezeket a különbségeket. A további munka során a megfigyeléseik felhasználhatók egy beszélgetésben a gyermekhalandóságról.

Téma: Textilíák

Eszköz/Látogatás: a Gödöllői Királyi Kastélyban (Az állandó kiállításban rekonstruált kárpitokat láthatunk, amelyeket a megmaradt falikárpitok alapján rekonstruált Remsey Flóra. A jobb bemutatás érdekében egy simogatható „mintakollekció”-n is tanulmányozhatók a különféle textiltapéták.)

Cél: A falikárpitok tanulmányozása egy történelmi épületben és azok motiváló felhasználása mintatervezésre.

Tevékenység: Vigyük el a gyerekeket egy történelmi épületbe, megfigyelve a falikárpitokat és tapétákat. Vitassuk meg a gyerekekkel, hogy ezek anyaga és kivitelezése miért felel meg annak a helyiségnek, amelyben található.

Állítsuk a diákok elé a következő problémát, és adjunk nekik időt, hogy az egyik szoba alaposabb tanulmányozásával kidolgozhassák a megoldásukat. A múzeum igazgatója falborítást akar rendelni a múzeumi boltba. A gyerekeknek kell kidolgozniuk a lehetséges borításokat azok árával, anyagával, a felrakás és tisztítás módjaival. Majd példát is be kell mutatniuk az általuk tervezett falborításra. A falborítás elsődleges célja, hogy a bolt jól nézzen ki, és bár az alkalmazott anyagok és minták lehetnek maiak, valamilyen módon tükrözniük kell a ház stílusát.

Sok tervező használ történelmi példákat, hogy a munkáját inspirálja. Ezt a gyerekek is megtehetik. Ez a módszer bemutatja, hogy a régi tárgyak használata megengedett és hatékony az új alkotások létrehozásakor.

Téma: Várak

Eszköz/Látogatás: Egy vár, ahol a legtöbb külső védelmi rendszer megtalálható

Cél: Információszerzés megfigyeléssel a középkori védekezési és támadási módszerekről

Tevékenység: Kérdezzük meg a gyerekeket, honnét tudják, hogy a várakat azért építették, hogy mások nehezebben közelíthessék meg őket. A helyszínen mondjuk azt a gyerekeknek, hogy ők katonák valakinek a seregében, aki meg akarja támadni azt a várat. Azért küldték őket, hogy kikémleljék a várat és olyan információval térjenek vissza, amely segít a támadás megtervezésében. Ki kell gondolniuk egy megfelelő álcázást, amelynek segítségével átjuthatnak az őrségen, megkerülhetik a várat és bejuthatnak a középpontjába, megfigyelve minden akadályt, amelyet le kell győzniük ahhoz, hogy a várat bevegység. Ezután jelentést kell készíteniük. Az iskolában összehasonlítjuk a csoportok jelentéseit. Minden helyet észrevettek-e, ahová a védők íjászokat állíthatnak? Kihagytak-e valami fontos nyomot?

A legtöbb gyerek általánosságban ismeri a várak védelmi szerepét, de ez a tudás nem válik képszerűvé, sajátjává, addig, amíg nem látta a valóságban a falak vastagságát és az egymást követő védvonalakat.

Téma: Fény

Eszköz/Látogatás: Minél több lehetséges világítóeszköz (elemlámpa, gyufa, olajlámpa, viharlámpa, bányászlámpa, gyertya, és a hozzájuk tartozó olaj, elem, stb.) Olyan elsőtétíthető helyen (lehetőleg laboratóriumban) dolgozzunk, ahol a nyílt lángot kontrollálni lehet. Esetleg tehetünk egy látogatást a Magyar Elektrotechnikai Múzeumban, ahol érdekes tárgyakat tekinthetünk meg a világítás történetéből.

Cél: A különböző eszközök által teremtett fények előnyeinek és hátrányainak vizsgálata.

Tevékenység: Egy sötét szobában figyeljük meg, hogy a különböző eszközök milyen fényt adnak, és beszéljük meg lehetséges felhasználásukat: csak szobában, szobában és szabadban is, nagy helyiségben, egyéni használatra, statikus vagy mozgó használatra szolgálnak. A tanulók maguk is kitalálhatnak kísérleteket a különböző fények összehasonlítására.

Majd vizsgáljuk meg a különböző világító eszközök erőforrásait: kémiai, olaj és viasz kombinációja vagy egyéb? Mik az egyes erőforrások előnyei és hátrányai?

Ez az izgalmas és drámai megközelítés lehetővé teszi a diákok számára, hogy megtapasztalják a fény teremtésének és megőrzésének nehézségeit.

Téma: Cégérek

Eszköz/Látogatás: Séta a Várnegyedben az üzletek cégéreit, cégtábláit nézegetve, vagy látogatás a Néprajzi Múzeum állandó kiállításán.

Cél: Megvizsgálni a cégérek, hogy egy tárgy hogyan fejez ki egy összetettebb fogalmat.

Tevékenység: Akár közös séta közben, akár egyénileg figyeljük meg a környezetünkben található cégéret, cégtáblákat! A felidézéshez készítsünk fotókat, rajzoljuk le őket, vagy egyszerűen csak készítsünk feljegyzéseket. Az osztályban csoportosítsuk a különböző cégéret, cégtáblákat (szöveges vagy szöveg nélküli, anyaguk szerint, jelentésük szerint, stb.) Beszéljük meg a jelentésüket! Milyen tárgyat választottak a bolt, kávéház, étterem vagy hotel jelképéül? Egyértelműen utal-e a tárgy a hely jellegére, vagy esetleg a hely nevéhez kapcsolódik a cégér (pl. Fehér Elefánt Étterem)? Kinek készülnek a cégérek, mi a funkciójuk? Beszéljük meg, a gyűjtött cégérek hogyan felelnek meg a céljuknak! Milyen a jó cégér/cégtábla? Mit jelent a következő mondás és egyetértene-e vele: „a jó bornak nem kell cégér”?

A szimbólumok, a jelképek fogalma meglehetősen bonyolult a gyerekek számára. Ezt az elvont fogalmat könnyebb megérteni, ha a környezetükből vett példákat használunk.

Téma: Vaskor, bronzkor

Eszköz/Látogatás: Látogatás a Százhalombattai Régészeti Parkban, részvétel egy foglalkozáson.

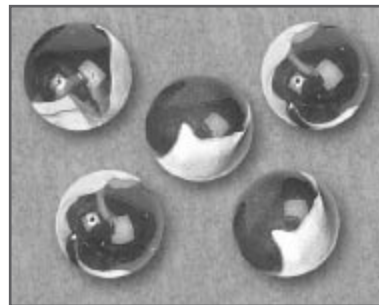
Cél: A vaskori ember életének megismerése a fennmaradt eszközökön keresztül, és a régészeti leletek értékének megértése.

Tevékenység: A gyerekek csoportosan dolgoznak egy-egy szerszámmal. Vizsgálják azt meg minél jobban, és írjanak róla kérdéseket mint például: Hogyan készült? Milyen az éle? Hogyan élesítették ki? Hogyan tudod megfogni? Következtethetünk-e ebből arra, hogy hogyan használták? Könnyebben lehetne-e használni egy nyéllal? Mire használták? Milyen képességek kellettek az elkészítéséhez és a használatához?

A csoportok lerajzolják az eszközöket és feljegyzik a megfigyeléseiket. A csoportok új eszközt választanak és megpróbálják megválaszolni a társaik által feltett kérdéseket.

A foglalkozást egy közös beszélgetéssel zárjuk arról, hogy mit jeleznek ezek az eszközök a vaskorról. Például az elérhető anyagok korlátozott voltáról, ezeknek az anyagoknak a gondos megmunkálásáról, a használatukra fordított időről illetve az ezeket az eszközöket felhasználó társadalom felépítéséről. Beszéljük meg azt is a gyerekekkel, mely anyagok maradtak fenn, melyek hiányoznak, és még milyen fajta leleteket találhattak a régészek.

Téma: Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk

Eszközök: Század eleji tárgyak (üveggolyó, trombita stb.) ismerősöktől, vagy hangulatteremtésül és a kor megismeréséhez látogatás a Nemzeti Múzeumban, a Játékszerek Anno... Kiállítóteremben és Boltban vagy a kecskeméti Szórákaténusz Játékmúzeumban.

Cél: Megfigyelni hogyan használta Molnár Ferenc a tárgyakat hangulatteremtésre illetve jellemzésre; hogyan jelenthet ugyanaz a tárgy különböző dolgokat.

Tevékenység: Olvassuk el az első fejezetben az iskolai óra leírását! Figyeljük meg a gyerekekkel milyen tárgyakról, iskolaszerekről olvasunk, ezek közül melyiket használjuk még ma is. Mik azok, amiket ma már nem használunk? Miért? Mit használunk helyettük ma?

Olvassuk fel a gyerekeknek (vagy összegyűjtött tárgyakkal mutassuk be) a Csónakos¹ és Kolnay² zsebének tartalmát leíró részeket anélkül, hogy elárulnánk kinek a zsebéből van szó!

Ismerős-e a gyerekeknek minden tárgy? Jellemezzék a zsebek tartalma alapján azok tulajdonosait! Milyen érdeklődésű, típusú, társadalmi helyzetű gyerekekről van szó?

Írjanak a gyerekek osztálytársaikat jellemző tárgyfelsorolásokat, s a többiek találják ki, kiről van szó!

Nagyobb gyerekekkel: Olvassuk el a Nemeček haldoklásáról szóló részt. Figyeljük meg, kinek mit jelent ez a duplasoros szövetkabát! Hogyan jellemzi a kabáthoz való viszonyulása ezt a két embert? Gyűjtsünk még ruhadarabokat, amelyek más jelentenek különböző csoportoknak! (Pl. vörös ing, barna ing, fehér kesztyű, úttörő nyakkendő stb.)

Téma: A nők szerepe

Eszközök: Látogatás a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumban, a Gázmúzeumban vagy az Elektrotechnikai Múzeumban

Cél: Tárgyak segítségével kideríteni, hogy vajon a modern technikai újdonságok a háztartásban időt és/ vagy munkát takarítanak-e meg, és ez milyen hatással van a nők életére.

Tevékenység: A gyerekeket különböző csoportokra osztjuk és minden csoportnak adunk egy tárgyat. Nézzük meg a tárgyakat és vitassuk meg melyik hogyan működött. Beszéljük meg a csoportok eredményeit. Azután kérjük meg a gyerekeket, hogy tegyenek egy-két kísérletet annak megállapítására, hogy az új technológiákkal vajon időt és munkát takaríthatunk-e meg.

Ha módunk van rá vegyünk részt a szentendrei múzeum egy *Munkák a házban és a ház körül* című foglalkozásán vagy próbáljunk munkát végezni egy másik tárggyal, amelyet a tulajdonosa lehetővé tesz. A kezdeti lelkesedést felváltja majd a fáradtság és unalom, de ezen keresztül megértik, milyen fáradságosak voltak a különböző házimunkák a múltban. Kutassunk fel a gyerekekkel korabeli beszámolókat a kenyérsütésre szánt időről illetve annak gyakoriságáról.

Hallgassuk meg egymás beszámolóit, majd beszéljük meg, hogy vajon a nőknek ma több szabadideje van-e, mint régen, és azt mire fordítják? Mit fejez ez ki a nők otthoni szerepének változásáról?

Téma: A II. világháború

Eszközök: Kérjük meg a gyerekeket, hogy hozzanak a hátszágbeli élettel kapcsolatos tárgyakat például gázmazskot, fotókat, bélyegeket, srappelt, „hitlerszalonnát”, egyenruhát, élelmiszerjegyeket, légó szirénát. Esetleg kérjünk kölcsön tárgyakat a helyi múzeumtól.

Cél: A megmaradt tárgyi emlékekből következtetni a hátszágban élők életére.

Tevékenység: Kérjük meg a diákokat, hogy csoportosítsák a tárgyakat aszerint, hogy a civil vagy a katonai élethez kapcsolódnak-e. Mely tárgyakat sorolhatunk be mindkét csoportba? Jól nézzünk meg minden egyes tárgyat: mit mesélnek nekünk a háborús időkről? Ki fog derülni, hogy a legtöbb gyerek elképzelése a háborúról a hollywoodi filmekből vagy a fantáziadús regényekből származik. A valóságos tárgyak közelsége segít megérteni, hogyan befolyásolta a háború a hétköznapi emberek (pl. a nagyszüleiük, dédszüleiük) életét.

Kérjük meg a gyerekeket, hogy készítsenek egy táblázatot az 1939-45-ig terjedő időszakról, amelybe külön rovatokba bejegyzik a tényeket, amelyeket a tárgyak egyértelműen jelentenek, az információkat, amelyeket a tárgyak szerintük még hordoznak, illetve a kérdéseket, amelyek a tárgyakhoz kapcsolódóan eszükbe jutottak. Beszéljük meg azt is, hogyan fognának ezeknek a kérdéseknek a megválaszolásához. Milyen más régi tárgy jut eszükbe, amely esetleg segítségükre lehet ebben? Mi az, amit a tárgyakból nem olvashatnak ki, hanem más forrásokhoz kell majd fordulniuk?

Téma: Az iskola épülete

Eszközök: Az iskola maga, íróta, papír, ceruza

Cél: Felfedezni, hogy mit árul el egy iskolaépület az iskola történelméről.

Tevékenység: Mondjuk meg a csoportoknak, hogy most az iskola épületét kutatjuk át az iskola történetére utaló nyomokért. Beszéljük meg, milyen fajta nyomokra akadhatunk, majd tegyünk egy sétát az iskolában! Olyasmiket keressenek, mint régi gázcsövek, hozzátoldások az épülethez vagy belső javítások nyomai, a termek elrendezése, évszámok vagy feliratok (az iskola neve vagy „fiúk” és „lányok”) a kapu fölött, dicsőségstábla, pad- és falfirkák, régi berendezések és felszerelések a szertárakban.

A diákok meg fognak lepődni, mennyi mindent nem vettek eddig észre egy ismerős épületben. Mivel a közvetlen környezetükben találják, minden egyes múltbeli iskolai életre utaló nyomnak örülnek majd.

A séta után beszéljük meg a felfedezéseinket, és kérjük meg őket, hogy állítsanak össze egy listát a nyitva maradt kérdésekről. Azt is megbeszélhetjük, hogy hol néznek majd utána a válaszoknak. A kutatásuk eredményeiről készíthetünk fényképes beszámolót az iskola többi diákjának vagy az iskolai évkönyv számára.

GONDOLKODJUNK EGYÜTT A TÁRGYAKRÓL!

Ez a könyv a tárgyak megfigyelésének fontosságát hangsúlyozza, minden további elemzésnek és következtetésnek ebből kell származnia, illetve ezen kell alapulnia. Ebben a fejezetben most a látható, kézzelfogható szempontok után az elvontabbakat tárgyaljuk, amelyek szerepet játszhatnak a tárgyak kiválasztásában, illetve a használatuk során felmerülő kérdések megválaszolásában.

A tárgy kiválasztása

Aszerint válasszunk tárgyat, hogy mit akarunk a gyerekeknek megtanítani. Bizonyos tárgycsoportoknak megvan a maguk előnye és hátránya.

- Egy egyszerű, dísztelen tárgyat mint például egy sima, kör alakú edényt kezdetben könnyűnek tűnhet leírni, de éppen az egyszerűsége miatt alig találhatunk a rendeltetésre és a használatra utaló nyomokat, ezért ezekre nehezen következtethetünk.
- Az ismerős, otthoni tárgyokban rengeteg lehetőség rejlik, ezért nem kell őket mellőznünk. Ezek megérinthetők, és megadják azt az örömet, amelyet valamely megszokott tárgy új szemmel való meglátása adhat, s amelyből a kevésbé figyelmes szemlélők kimaradnak.
- A piszkos, szakadt vagy sérült tárgyak jó lehetőséget kínálnak, hogy olyan témákról beszéljünk, mint a használatlaltal járó kopás, a tárgyak megóvása vagy elhanyagolása, a szándékos rongálás illetve konzerválás. A törött tárgyak-

nál jól látható az anyag belseje vagy a tárgy szerkezete, és segítségükkel jól begyakorolhatjuk a következtetést a részből az egészre.

Fajansz tál-töredék – Simontornya Vármúzeum

- Az ismeretlen tárgyak azonnal kíváncsivá tesznek minket, így ezek a tárgyak különösen erősen motiválhatnak, hogy a megfigyelő és következtető képességünket használjuk.
- Néhány tárgyon írott információ is található, mint például a származási hely, a márkanév, a védjegy, szabadalmi jegy vagy a tárgy neve. Néhány tárgyon (például kerámiákon) évszámok is találhatóak.

Habán fűszertartó 1667-ből, Magyar Nemzeti Múzeum

Helyesebb ezeket a tárgyakat kezdetben elkerülni, hogy a gyerekek önbizalmat szerezhessenek a tár-

gyakból való olvasásban anélkül, hogy írott információkra támaszkodnának. Később meg is kérdőjelezhetik az írásos információk pontosságát és fontosságát.

Hasonlóan, néhány tárgynak ismerjük a történetét. Például egy tárgy a nagymama nászajándékából, vagy egy olyan tárgy, amelyet egy jellegzetes helyen találtunk. Ezek a tények fontos információk, ezért ezeket figyelembe kell vennünk, de vigyázzunk, nehogy a hangsúly eltolódjon az ilyen típusú információk korai ismeretére, mert ez gátolhatja a történet nélküli tárgyak megismerésének képességét.

MÁSOLAT VAGY EREDETI?

Nem szükséges mindig eredeti tárgyat használnunk. Néha a másolat megfelelőbb lehet. Mindkettő előnyeiről és hátrányairól el kell azonban gondolkodnunk.

Az eredeti tárgyakon meglátszik az idő „vasfoga”, ami értékes információval szolgálhat a tárgyról, míg a másolatok esetében ez a forrás kiesik. Az eredeti tárgyak segítenek megérteni az idő és a kronológia fogalmát. Mi több, a diákokat úgy lázba tudják hozni, ahogy egyetlen másolat sem. A másolatok viszont lehetővé teszik a diákoknak, hogy kezükbe fogjanak és kipróbáljanak olyan tárgyakat, amelyeket máskülönben csak nézhetnének.

Különösen ruházatok esetében nyújtanak jelentős előnyöket a másolatok. Hiszen a történelmi öltözetek nagyon sérülékenyek, nem tehetők ki az állandó kézbevitel okozta kopásnak. (A Budapesti Történelmi Múzeum tárlatvezetésein, gyerekfoglalkozásain használt történelmi kosztümöt

Kralovánszky Mária textilrestaurátor készítette reneszánsz képek alapján. Csak egy ilyen pontosan elkészített másolat felpróbálásával érthetjük meg a korabeli szabásvonalakat.) A pontatlan másolatokon is kipróbálható a pontos megfigyelés és az abból való következtetés. Nyilvánvalóan föl fog tűnni a nem megfelelő helyen levő szennyeződés, vagy kopás, illetve a rendhagyó vagy oda nem illő rész (mint például egy római tunikán levő cipzár vagy egy műanyag fejsze). A másolatok, vagy hamisítványok sokat elárulnak a divatról, egy tárgy áráról, az egyedi és a tömegáru közötti különbségekről, illetve arról, hogy mit tartanak érdemesnek másolni.

ÁLLAGMEGÓVÁS (KONZERVÁLÁS)

Az osztály múzeumi látogatása előtt hasznos lehet egy beszélgetés arról, hogy miért és hogyan tartósítják (konzerválják) a tárgyakat. A múzeumok az örökkévalóság számára akarják megőrizni a tárgyakat, lehetővé téve ugyanakkor a megtekintésüket és tanulmányozásukat. Min-

den tárgy pusztul, némelyek – mint a textil vagy a papír – gyorsabban, mások – a bronz vagy kerámia – lassabban. A kiállítás és a megőrzés néha ellentétesek egymással, s így szükség van néha kompromisszumokra. A tárgyakat óvni kell az erős fénytől, az ujjainkon levő zsírtól, a lélegzetünk páratartalmától, az általunk felvert portól; s ez mind igen bosszantó lehet, amikor közel akarunk kerülni egy tárgyhoz és megérinteni azt. A gyerekekkel végiggondolhatjuk, hogy miért érdemes a tárgyakat megőrizni; hogyan választunk ki konzerválásra tárgyakat. Nagyobbakkal már arról is beszélgethetünk, hogy vajon az ilyen tárgyak megőrzését és védelmét a társadalomnak kell-e finanszíroznia.

NÉZŐPONT

Különböző emberek különbözőképpen „látanak” dolgokat. A származásunk, a nemünk, az eddigi tudásunk és tapasztalataink mind befolyásolják látásmódunkat, egy-egy tárggyal kapcsolatos reakcióinkat és következtetéseinket.

Ez az ún. néprádió olyan emlékeket idéz fel azokban, akik még hallgattak rajta adásokat, amelyeneket egy-egy mai gyerek talán meg sem érthet.

SZÁRMAZÁS

Annak a társadalomnak, amelyben nevelkedtünk a szokásai, hagyományai és hiedelmei alapvetően meghatározzák a módot, ahogyan bizonyos dolgokat szemlélünk. A vallási tárgyak jól szemléltetik ezt: ami az egyiknek szent, a másiknak semmit nem jelent. Egy totemoszlop például, ami szent dolog annak, aki állította, teljesen mást jelent egy antropológusnak vagy egy fafaragónak. A színeket is különbözőképpen értelmezzük: a lila fejedelmi szín volt az ókori Rómában, míg a viktoriánus Angliában a gyász színévé vált. A sárga a náci Németországban és az általuk elfoglalt területeken a zsidók megkülönböztetését jelentette, míg a sáfránysárga szent szín a buddhistáknak.

A szokások és hagyományok azt is megmutatják, hogy ugyanaz a tárgy hogyan kaphat különböző jelentést a különböző kultúrákban. Vegyük például az esküvői szokásokat. Kérjük meg a gyerekeket, hogy sorolják fel a tárgyakat, amelyek az „esküvő” szóról eszükbe jutnak, vagy vigyünk be fotókat, hogy így elevenítsük fel őket! A borospohár elengedhetetlen része a zsidó esküvőknek, de a pohártörés jelentése (az ártatlanság elvesztését szimbolizálja) nem nyilvánvaló azok számára, akik soha nem voltak még zsidó esküvőn.

HOGYAN BEFOLYÁSOL A NEMÜNK?

Ebben a kérdésben több buktató is van, amely gátolhatja a diákokat egy-egy tárgy értelmezésében. Először is, nagyon könnyű régi tárgyakat félreértelmezni, ha XXI. századi szemmel nézzük őket. Például az a feltételezés is lehet téves, hogy az őskorban a férfiak használták a kőbaltát és az asszonyok a csonttűket. Nincs erre egyértelmű bizonyítékunk. Azért, mert bizonyos tárgyak az egyik vagy a másik nemhez kötődtek a közelmúltban, nem biztos, hogy így volt ez a még régebben is. Néhány foglalkozás például bizonyos korszakokban csak az egyik nemet jellemezte, de később a másik nem átvette azt. A XVIII. században a titkári munka főleg férfimunka volt, míg mára ez a foglalkozás teljesen elnőiesedett.

Ha a fiúk valamit nőiesnek tartanak vagy a lányok azt gondolják egy tárgyról, hogy az fiúknak való vagy fiúk használták, ez megakadályozhatja őket abban, hogy jobban megnézzék vagy kézbevegék azt a tárgyat, mert így esetleg megkérdőjeleződhet az önképük vagy az a kép, amelyet a kortársaik előtt mutatni szeretnének. Vegyünk például egy tükröt. Ha egy fiú úgy dönt, hogy ez számára túl nőies, ezért érdektelen, akkor valószínűleg nem fogja jól megfigyelni, s ezért nem jön rá, hogy ezt nem hölgyek, hanem férfiak használták, mégpedig borotválkozótükörnek, s a tükör alatti fadobozban tartották a borotvát. Azon sem gondolkozik el, hogy a tárgy formája mennyire felel meg a rendeltetésének.

Beszéljük meg a diákokkal, hogy lehet-e bármit kategorizálni aszerint, hogy férfi vagy női eszköz, és hogy az

Balatoni Múzeum, Keszthely

ilyen fajta kategorizálás hogyan befolyásolja a tárgyról alkotott nézeteinket. Amint elhatározták, hogy egy tárgy férfiaknak vagy nőknek való, az a veszély fenyegeti őket, hogy az ahhoz a nemhez kapcsolódó összes gondolatukat (mit tehet meg egy férfi vagy egy nő/mit kell tennie egy férfinak vagy egy nőnek) rávetítik a tárgyra.

ELŐZŐ TAPASZTALAT ÉS TUDÁS

Hogyan befolyásolhatja a tárgyakról való előzetes ismeretünk a megfigyelésünket? Sok dolog olyan ismerős már, hogy szinte nem is látjuk őket, s amikor szembekerülünk egy ilyen mindennap látott tárggyal, alapvető információkat nem tudunk.

(Például ki tudja megmondani oda-pillantás nélkül, hogy a karórája számlapján milyen felirat található, vagy hogy számok vannak-e rajta?) Sőt, az előzetes tudásunk behatárolja a gondolkodásmódunkat: ha van például egy tárgy, amit mi kancsónak ismerünk, azonnal feltételezzük, hogy az valamilyen folyadék tárolására szolgált, és így elmulasztjuk észrevenni azokat a jeleket, amelyek esetleg arra mutatnának, hogy az valójában virágok, esetleg tűk vagy gombok tárolására szolgált.

Másrésről viszont a gyerekek, akiknek tudása a koruknál fogva korlátozott, esetleg nem érzékelik egyes tárgyak jelentőségét, amelyek pedig az idősebb emberekben emlékek egész sorát indítják meg.

Egy felnőtt vagy egy ifjú képes olyan összehasonlításokra és következtetésekre, amelyekre egy gyerek nem. Az idősebbeknek valószínűleg tágabb ismereteik vannak, amellyel egy-egy tárgyat értelmezhetnek; jobban ismerik például a szóba jöhető anyagokat, amelyekből egy-egy tárgy készülhet; vagy a társadalmat, amely előállította azt. Az olyan gyerekek, akik neveletésüknél fogva ismerik a kéziszerszámok vagy egyes háztartási eszközök használatát, hasznos tapasztalatokkal szolgálhatnak a hasonló tárgyak megértésénél.

ÉRTÉK

A gyerekek megfigyelési képességeit az is nagy mértékben befolyásolhatja, hogy látják a megfigyelendő tárgy értékét. Elsősorban a tárggyal való bánásmódjukban figyelhetjük meg ezt a megkülönböztetést, de a tárgy értéke hatással lehet arra is, hogy milyen szemmel nézik azt a tárgyat. Az „értékes” vagy értékesnek tartott dolgok nagyobb figyelmet kapnak, mint az általuk értéktelennek tartottak.

A gyerekeket az érdekli, mi mennyibe kerül, ezt mindig megkérdezik. A té-

ma sok kérdést felvet: Miért őriznek meg az emberek valamit, ami igazából nem is tetszik nekik, de nagyon drága? Megvinnél-e valamit, ami nem tetszik vagy nincs rá szükséged, de azt mondják róla, hogy jó befektetés? Volt-e már olyan, hogy valamit nem vettél meg ajándékba, mert azt gondoltad róla, hogy túl olcsó? Veszed-e néha a drágább terméket, azt gondolván, hogy az jobb minőségű?

Ha a gyerekek egy-egy tárgy pénzbeli értékét vitatják meg, bátorítsuk őket, hogy összefüggéseiben tegyék azt. Viszonyítsuk például egy-egy tárgy értékét egy éves keresetünkhöz vagy egy vekni kenyér árához.

Hajógyári munkás szobra a Váci úton

ELFOGULTSÁG/BEÁLLÍTÓDÁS

Mit értünk elfogultság/beállítódás alatt? Ezt általában akkor mondjuk, ha valaki előítéletesen gondolkodik vagy szándékosan félrevezető gondolatokat - például a propagandában - hangoztat. Van azonban egy másféle elfogultság is, amelynek semmi köze a szándékos félrevezetéshez. Ebben az értelemben azt jelenti, hogy minden egyén és minden társadalom különbözik a másiktól. A neveltetés, az egészségi állapot, az iskolázottság, a kapcsolatok, a társadalmi rang és az ismeretek határozzák meg az emberek gondolkodásmódját és különböző beállítottságát.

Egy hamisítvány létrehozása azzal a céllal, hogy megtévessze az embereket a tárgy értékét illetően, jó példa az első fajta elfogultságra. De maguk a tárgyak nem tudnak szándékosan félrevezetni minket az igazi természetüket, eredetüket vagy jelentőségüket illetően. A tárgyak nem képesek a gondolkodásra, tehát az elfogultságnak erre a formájára sem. A tárgyak azonban különböznek egymástól, s ily módon képesek az „elfogultság” másik formájára. A társadalom, amely előállítja őket, rávetíti a tárgyra a saját elfogultságát az anyag- és formaválasztással, illetve azzal, hogy azt a tárgyat egyáltalán elkészíti-e.

A százhalombattai "Matrica" Múzeum régi kiállítása

A százhalombattai "Matrica" Múzeum új kiállítása

Milyen üzeneteket hordoznak a különböző bemutatási módok?

Ha csak egyetlen tárgyunk van és semmi azonos formájú, amivel összehasonlíthatnánk, akkor tudatában kell lennünk, hogy nagy valószínűséggel elfogult információt kapunk.

Ha például csak egyetlen késünk van, levonhatunk bizonyos következtetéseket a formájáról, a rendeltetéséről, a kivitelezéséről, a jelenlegi állapotáról és még sok minden másról. Azonban - mivel csak egy tárgyunk van - vigyáznunk kell, hogy ne feltételezzünk olyan dolgokat, amelyeknek ennek a tárgynak a természete (a „beállítottsága”) sugallna. Mivel csak ezt az egy darabot ismerjük, nem tudjuk, mennyire tipikus darabja ez korának vagy a fajtájának. Nem tudjuk, hogy az állaga hogyan viszonyul más, ugyanabból a korból származó tárgyakéhoz; vagy hogy a díszítés a szokásosnál jobban kidolgozott-e; vagy hogy tartoztak-e hozzá más részek, amelyek most hiányoznak. Természetesen lehetnek feltételezéseink, de ezeknél vagy meg kell állnunk, amíg további ismereteket nem szerzünk, vagy a tárgyunkat össze kell hasonlítanunk más ismert példákkal.

Ehhez kapcsolódóan fontos megbeszelnünk a diákokkal, hogy melyek azok a körülmények, amelyek meghatározzák, hogy egy tárgy túléli-e az idők viharait. Például az értékesnek tartott tárgyakat még azután is, hogy

eredeti szépségüket vagy hasznosságukat elvesztették, sokszor megőrizzük, akár antik gyűjtemények becses darabjaiként.

A társadalom felsőbb osztályainak tárgyai esetleg tartósabbak, s jobban őrizzük is őket, mint a szegényebb rétegek tárgyait.

Aranyozott ezüstkorona a 13. századból, Magyar Nemzeti Múzeum

Egyes anyagok jobban megmaradnak, mint mások. A szerves anyagok általában könnyen elporladnak, ezért az őskori társadalmakból csontok és kövek fennmaradtak, de keveset tudunk az arckikészítési vagy főzési szokásokról és alig valamivel többet az ékszerekről, a ruhaanyagokról és a lakóhelyekről. A régészeti leletek gyakran főleg a tartósabb anyagokat tartalmazzák, a könnyen bomlók általában nyom nélkül eltűnnek.

IDŐREND (KRONOLÓGIA)

A kronológiai érzék kifejlesztéséhez valószínűleg tárgyakat akarunk majd használni. Sorba állíthatjuk őket a gyártásuk ideje szerint, de ettől eltérően a felhasználásuk vagy megszerzésük ideje szerint is. Keressük meg a gyerekekkel a korra, a használatra, sérülésre, kopásra, mállásra utaló jeleket. Ilyenkor jó hasznát veszük majd személyes tapasztalatainknak és tudásunknak.

John West munkájából (ld. a bibli-

ográfiát) kitűnik, hogy az időrendbe állítást még az óvodások is megtanulhatják, s együttesen olyan sorokat állíthatnak össze, amelyeket észszerű megfigyelésekkel (tényekkel) támaszthatnak alá.

A tárgyak keletkezési idejének megállapítása teljesen más dolog. Ez általában különleges szaktudást és nagy gyakorlatot kíván. Ilyenkor szükség van olyan előzetes ismeretekre a tárgy környezetéről, amelyek egy osztály számára nem hozzáférhetőek.

Könnyen elkerülhetjük a „Milyen idős ez a tárgy?” kérdést, ha inkább úgy kérdezzük „Idősebb-e ez a tárgy X-nél?” Ez a forma motiválja a gyerekeket, hogy gondosan megnézzék a tárgyakat, amikor feltételezéseiket alátámasztó jeleket keresnek.

FOLYAMATOSSÁG, VÁLTOZÁS, FEJLŐDÉS

A tárgyak jól szemléltetik a folyamatosságot és a változást. A patintott kőszerszámok, a rendőrsisakok vagy a hímzett mintaszalagok típusainak bemutatása arra hivatott, hogy megmutassa az idők folyamán létrejött különbségeket és hasonlóságokat.

Még kreatívabban használhatjuk a tárgyakat, ha elgondolkozunk azon, hogy miért vált egy adott tárgy korszerűtlenné. Miért nem használunk már Davy-lámpát a bányászok? Miért szűnt meg a krajcár gyártása? Miért nem használunk már libatoll párnákat? Hogyan fejlődött a telefon a Bell-féle készülék óta? Mennyi idő telt el a változások között? Miért?

A változások sosem állnak önmagukban.

Teljes Bell-telefon, Telefónia Múzeum

A gyerekek elgondolkodhatnak az okokról és a következményekről. Miért terjedt el a gáztűzhely? Milyen hatással volt ez a háztartási munkára, a nők életére, a házak tervezésére, a szakácsművészetre és a konyhafelszerelésekre?

A tárgyak azt is bemutatják, hogy a fejlődés nem mindig hasznos. Az ólomcsövek elhozták a vizet az emberek otthonába, de ugyanakkor meg is mérgezték őket. A dupla üvegű ablakok javítják a hőszigetelést és kizárják a huzatot, de új problémákat vetnek fel: a páralecsapódás és penészedés kérdését. Az egyik területen megvalósított változtatás más területeken rengeteg új, megoldásra váró problémát vethet fel.

Láttuk tehát, hogy egy-egy tárgy megfigyelése kapcsán rengeteg kérdés merül fel, amelyekre a választ sokszor nem is kaphatjuk meg a helyszínen. Fontos azonban, hogy ezek a kérdések elhangozzanak, s ha nem tudjuk a választ, merjünk magunk is utánanézni, illetve diákjainkat bátorítani a további keresgélésre, nyomozásra. Ehhez kíván további segítséget adni a következő fejezet, amelyben a különböző forrásokat jelöltük meg.

FORRÁSOK ÉS BIBLIOGRÁFIA

FELHASZNÁLHATÓ TÁRGYAK

Könnyen találhatunk felhasználható tárgyakat otthon, az iskolában, a kertben, a régiségkereskedőnél. Idős emberek is szívesen hoznak nekünk kevésbé ismert tárgyakat, s készséggel megosztják a tárgyról való tudásukat, emlékeiket.

Egyre gyakrabban találunk a múzeumokban is megérinthető tárgyakat. Például a Nemzeti Múzeum régészeti kiállításában, a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum vakok számára berendezett szobájában, a Nemzeti Galériában, a Néprajzi Múzeumban, a Budapesti Történelmi Múzeumban, a Magyar Vasúttörténelmi Parkban és a Közlekedési Múzeumban. De a vidéki múzeumok egyes foglalkozásain is van már lehetőség a kevésbé egyedi tárgyak megérintésére. Pl. a Tari László Múzeumban Csongrádon, a Laczkó Dezső Múzeumban Veszprémben, stb.

Sok helyütt pedig a gyerekek a hiteles másolatok kézbevitelével kerülhetnek közelebb a régi tárgyakhoz: "Matrika" Múzeum és Régészeti Park, Százhalombatta; Budapesti Történelmi Múzeum kosztyümjei; Míves Tojás Múzeum, Zengővárkony, stb.

Érdeemes érdeklődni a helyi múzeum közművelődési munkatársainál milyen foglalkozásokat, rendezvényeket tudnak felajánlani ebben a tárgykörben, van-e foglalkoztató termük, ahol akár a múzeum munkatársai, akár az osztályt vezető tanár órát tarthat. Azt is megkérdezhajtuk, kölcsönöz-e a múzeum tárgyakat iskolai kiállításokhoz.

SEGÍTSÉG A TÁRGYAKRÓL VALÓ INFORMÁCIÓSZERZÉSSEN

A legtöbb múzeum segít a tárgyak meghatározásában és abban, hogy hozzájussunk a kiegészítő információkhoz.

A helyi könyvtárak gyűjteményei sok hasznos leírással szolgálhatnak az egyes múzeumok anyagairól.

Az internet is kimeríthetetlen forrás lehet a keresésben, különösen a magyar múzeumok honlapja a www.museum.hu illetve az egyes múzeumok archívumai.

Lapok, folyóiratok:**Műértő**

Kiadja: HVG Rt., terjeszti: HVG Rt.

Vizuális kultúra

Kiadja: Országos Közoktatási Szolgáltató Iroda

Főszerk.: Pázmány Ágnes

Megrendelhető az Oktatási Minisztérium honlapján www.om.hu a Módszertani lapok rovatban

Múzeumi Hírlevél

(megjelenik havonta)

Kiadja: Kulturális Örökségvédelmi Hivatal és a Magyar Nemzeti Múzeum

Szerkesztőség: 1014. Budapest, Szentháromság tér 6. fsz. 39.

Tel: 224-5571

E-mail: erzsebet.marton@koh.hu

Előfizethető a szerkesztőségben

Magyar Múzeumok

(megjelenik negyedévente)

Kiadja: Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület

Budapest,

Könyves Kálmán krt. 40.

Tel: 210-1330/155

E-mail: tkmets@elender.hu

Előfizethető a kiadónál

(1476. Bp. 100. Pf. 206.)

Múzeumpedagógiai képzés iskolai kollégáknak a Szépművészeti Múzeumban

A program két részből tevődik össze.

Az első rész hét, egyenként két órás tanárképző alkalomból áll, szombat délelőttől 10-12-ig:

1. alkalom:

Bevezetés a múzeumlátogatás módszerébe: felkészülés, látogatás és a látottak hasznosítása.

Otthoni feladat: ismerkedés a Szépművészeti Múzeummal: Mi hol található?

2. alkalom:

Az Antik kiállítás elemzése.

3. alkalom:

Feladatok és játékok az öt érzékszervvel.

Otthoni feladat: hogyan nézzük a festményeket?

4. alkalom:

A műélvezet – a látottak megbeszélése a Régi és a Modern Képtárban

Otthoni feladat: A kérdésfeltevés technikájának irodalma

5. alkalom:

Miről szól ez a festmény?

Otthoni feladat: Tárgyelemzés (minden, amit a „gémkapocsról” tudni kell)

6. alkalom:

A tárgyelemzés megbeszélése. A tárlatvezetés modellálása az Egyiptomi Gyűjteményben.

Otthoni feladat: A tárgyaktól való tanulás irodalma

7. alkalom:

A tárgyaktól való tanulás megbeszélése.

Kiállítási tárgyak közötti túrák: Hogyan használhatunk fel különböző gyűjteményekből származó tárgyakat egy közös alkalommal?

A második rész elsődleges feladata az, hogy a múzeumlátogatás módszerét felhasználva megtervezzünk egy látogatássorozatot az Ön osztályának. Egy múzeumpedagógus elmegy az Ön iskolájába, hogy megismerkedjen tanítványaival a látogatás előtt, segít anyagot gyűjteni a kiválasztott témához, és segít a foglalkozás kivitelezésében. Megbeszél egy találkozást a Múzeumban dolgozó művészettörténésszel is, akivel igény esetén lehet konzultálni. A tanév folyamán lehetőségük lesz az információ- és tapasztalatcserére és arra, hogy más iskolákból való kollégákkal megbeszéljék a múzeumlátogatással és múzeumpedagógiával kapcsolatos kérdéseiket. A tanév végén minden résztvevő kap egy dossziét, amelyben az összes látogatásról szóló, a jövőben felhasználható óravázlatok, feladatok és anyagok megtalálhatóak.

A program 14 elméleti órából, plusz a múzeumlátogatás előkészítéséből, tervezéséből és kivitelezéséből áll.

A tanfolyam 15 000 forintba kerül, amely magában foglalja a gyerekek belépődíját is.

A programról folyamatosan lehet érdeklődni: Juhász Litzánál.

Telefon/fax: (06-1) 363-2663

e-mail:

szepmuhely@szepmuveszeti.hu

Muzeománia Közhasznú**Alapítvány**

Vadász Ágnes

“1 vezetővel 7 múzeumba 1 témában”
1119. Budapest, Tétényi út 72/B.

Tel: 371-0012

(30) 549-4645

e-mail: info@muzeomania.hu

Magyar Környezeti Nevelési**Egyesület**

1077 Budapest, Almássy u. 6.

Tel./Fax: (1) 321-4796

E-mail: mknef@mail.datanet.hu

BIBLIOGRÁFIA

1. Molnár E: A Pál utcai fiúk - (a három Pál u. fiúnak a Fűvészkertbe tett látogatásáról szóló rész)

2. Molnár E: A Pál utcai fiúk - (a gittegylet Rácz tanár úr előtti megjelenéséről szóló rész)

Balassa M.I.-Zentai T.: Magyarország múzeumai, Múzeumlátogatók kézikönyve, 1998

Bencsik János: Tokaj társadalma a tárgyak tükrében (1774-1849), Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Sátoraljaújhely, 1993

Bellosics Bálint: Útmutató néprajzi tárgyak gyűjtésére, Magyar Néprajzi Társaság, 1992

Bernhard, T.: Régi mesterek, Palatinus, 1998

Bodóczy I.: Vizuális művészeti projektek az oktatásban, MIE Módszertani Füzetek, 2003

Bodóczy I.: Vizuális nevelés, Magyar

Iparművészeti Egyetem, 2003

Bodóczy I.: Kortárs művészet és múzeumpedagógia, Élet és Irodalom, 2001

Buzinkay Géza: Budapest képes története, Corvina, 1998

Buzinkay Géza (szerk.): Budapesti Történeti Múzeum, Corvina, 1995

Cronin, J. M.: Régészeti leletek konzerválásának alapjai, Ford.: Gladfelder Lucia és Tímárné Balázs Ágnes, Magyar Nemzeti Múzeum, 1996 (tankönyv)

Csupor István – Csuporné Angyal Zsuzsa: Fazekas könyv, Mezőgazda Kiadó

Fitz Péter (főszerk.): Kortárs magyar művészeti lexikon, Enciklopédia 1999-2001

Foghtúy Krisztina: Gyerekek a múzeumban. Múzeumpedagógiai olvasókönyv. Bp.

FoghtúyKrisztina:Múzeumpedagógia. Útmutató pedagógusok számára. Bp. 1993

Foghtúy K.- Szepesházyne Kurimay Á. (szerk.): Múzeumpedagógiai tanulmányok I., ELTE PPK Oktatásmódszertani Központ, 2003

Forrest, Tim: Antik porcelán és ezüst: kor- és stílustörténeti képes útmutató, Panoráma, 1998

Galavics Géza: Magyar művészet a kezdetektől 1800-ig (egyetemi tk.) Corvina, 2001

Gerő László: Mátyás király budai palotája, Kiskőrös, 1994

Gerő László: Az építészeti stílusok, Holnap, 2003

Hatházi Gábor: Muzeológiai alapismeretek, Magyar Nemzeti Múzeum, 1991

Hegedűs M. – Kalmár I. – Szabics Á. (szerk.): A Nagy GYIK Könyv, Aula Kiadó, 1997

Juhász Litza: Mi van az asztalon? – In: Hársas É.: (szerk.) Múzeum az

- iskolában, Magyar Környezeti Nevelési Egyesület, 2000
- Kalmár I. – Sinkó I. (szerk.): Nagy GYIK CD-ROM, Gyilk Műhely Alapítvány, 2003
- Kalla Zsuzsa (szerk.): Tények és legendák, tárgyak és ereklyék, Petőfi Múzeum és MTA Irodalomtudományi Intézet
- Kalla Zsuzsa-Ratzky Rita: Beszélő tárgyak, Petőfi Irodalmi Múzeum, 1997
- Kárpáti Andrea: Látni tanulunk – A műelemzés tanítása az általános iskolában, Akadémiai Kiadó, 1991
- Kárpáti Andrea (szerk.): Vizuális képességek fejlődése, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1995
- K. Palágyi Sylvia – Nagy Levente: Római kori halomsírok a Dunántúlon, Veszprém Megyei Múzeumok Igazgatósága, 2000
- K. Palágyi Sylvia – Nagy Levente: Római kori világítóeszközök a Laczkó Dezső Múzeum gyűjteményéből, Veszprém Megyei Múzeumok Igazgatósága
- Mészáros Veronika: Ékes tárgyak üzenete, Napjaink népművészete, népi iparművészete Veszprém megyében, Veszprém Megyei Múzeumok Igazgatósága, 2000
- Kraiciné dr. Szokoly Mária - Karácsony Molnár Erika (szerk.): Hon- és népismeret, néphagyomány az oktató-, nevelő munkában, Budapest, 1996
- Sinkó István (szerk.): Segédanyag 7-8. osztályos művészeti fakultációhoz – Iparművészeti Főiskola Tanárképző Intézet
- Sipos E-né Veress Ágnes: Kell-e nekünk múzeum? A múzeumpedagógia gyakorlatából. Gyermekfoglalkozások a Magyar Nemzeti Galériában, Tanító, 2001/1:16-18.
- S. Lackovits Emőke: Viseletek, öltözésközi kultúra a Bakony Balaton-felvidék falvaiban, Veszprém Megyei Múzeumok Igazgatósága
- Dr. Somorjai Ferenc: Művészettörténet, Képzőművészeti Kiadó és Nyomda, 2001
- Szarvas Zsuzsa: Tárgyak és életmód: összefüggések a háztartások eszközkészletének alakulása és az életmódváltás között, Magyar Néprajzi Kutatócsoport, 1988
- Tarján Gábor: Fölnevelő hagyomány, Magyar Médiapedagógiai Műhely, 1995
- Tarján Gábor: Folklor, népművészet, népies művészet, Tankönyvkiadó, 1991
- Tatai Erzsébet: Művészettörténeti ismeretek, Enciklopédia, 2002
- Török Petra (szerk.): Múzeumok Mindenkinek Program II. kötet: Módszertani ajánlások, Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, 2003
- Török Petra (szerk.): Múzeumpedagógiai ajánlatok., Múzeumok Mindenkinek Program I., III., IV., Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, 2003, 2004
- Tóthné Lovas Márta: Aktivizáló formák a múzeumpedagógiai munkában In: Eöry M. (szerk.): Múzeumpedagógiai segédkönyv, MRMK, 1981
- Treiber Zsuzsa: Gyertek velem múzeumba!, Magyar Környezeti Nevelési Egyesület, 1998
- Uccu az uccára!, FSC Magyarországi Tereptudományi központ Alapítvány, 2000
- Vadas József: Budapesti Múzeumi Kalauz, Corvina, 1993
- Vásárhelyi Tamás: Két kiállítás képei, Köznevelés 2001/33-34
- Vásárhelyi Tamás: Múzeumajánló – testnevelőknek és rajztanároknak! Köznevelés, 2003/37
- Dr. Vásárhelyi T.–Sinkó I.: Múzeum az iskolatáskában, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2004
- Victor András (szerk.): Környezeti nevelés a városban, Magyar Környezeti Nevelési Egyesület

Angol nyelvű szakirodalom:

Jones, M. F – Madeley, R. A.: Using objects to learn: visual awareness and language development in the classroom, Royal Ontario Museum, 1983

West, J.: History 7-13: guidelines, structures and resources, with 50 classroom examples, Dudley Metropolitan Borough, 1981

West, J.: The evidence in hand, Journal of Education in Museums, 1985/6

Durbin, G.: Evaluating learning from historical objects, In: Hooper-Greenhill, E.: Initiatives in Museum Education, Department of Museum Studies, University of Leicester, 1989, pp12-13

Clarke – Dodd - Hooper-Greenhill – O'Rian – Selfridge – Swift (2002): Learning through culture, DfES, London

(letölthető a www.teachernet.gov.uk honlapról)

Susan Morris: A teacher's guide to Using Portraits, English Heritage, 1992

Sallie Purkis: A teacher's guide to Using School Buildings, English Heritage, 1993

Tim Copeland: A teacher's guide to Maths and the Historic Environment, English Heritage, 1991

Jane Pownall-Nick Hutson: A teacher's guide to Science and the Historic Environment, English Heritage, 1992

Sallie Purkis: A teacher's guide to Using Memorials, English Heritage, 1995

Gail Durbin: A teacher's guide to His-

toric Houses, English Heritage, 1993
 David Alderton: A teacher's guide to Using Industrial Sites, English Heritage, 1995
 Ian Davies-Chris Webb: A teacher's guide to Using Documents, English Heritage, 1996
 Richard Morris-Mike Corbishley: Churches, Cathedrals and Chapels, English Heritage, 1996
 Cynthia Cooksey: A teacher's guide to Using Abbeys, English Heritage, 1992
 Tim Copeland: A teacher's guide to Geography and the Historic Environment, English Heritage, 1993
 Tim Copeland: A teacher's guide to Using Castles, English Heritage, 1994
 Finn, D.: How to visit a museum, Harry N. Adams Inc. Publishers, New York, 1985

A témához kapcsolódó egyéb könyvek 1985-ig

(a teljesség igénye nélkül)

Albertini Béla: A múzeumi népművelés szakirodalmából. Bibliográfia KMI 1969
 Barbarits Lajos: Múzeumi feladatok a technikátörténeti ismeretterjesztés terén. Múzeumi Köz., 1973. 2-3
 Bedécs Gyula: A múzeum felhasználásának módszertani kérdései a középiskolai történelemtanításban. Történelemtanítás 1973.3.
 Bedécs Gyula: A műemlékek és a múzeumok az iskolai kiránduláson. Történelemtanítás 1977.3.
 Béni Miklósné: A képzőművészeti ismeretterjesztés múzeumi feladatai. Múzeumi Közlemények 1963.3.
 B. Nagy Margit: Stílusok, művek, mesterek: művészettörténeti tanulmányok, Kritérium, 1977
 Divald Lászlóné: A Budapesti Történeti Múzeumban folyó múzeumpedagógiai munka tapasztalatai. Történelemtanítás 1978.4.

Eőry Márta (szerk.): Múzeumpedagógiai segédkönyv, MRMK, Budapest, 1981
 Erdei Béláné: Amúzeumlátogatásról. A tanító munkája. Tanító 1973.8.
 Foglalkozási formák a Magyar Nemzeti Múzeumban 1978-79.
 Gerő László: Magyar műemléki ABC, Műszaki Könyvkiadó, 1984
 Haramach Gusztávné: A helytörténeti ismeretek tanítási lehetőségei az általános iskola 5-8. osztályában Pécssett illetve Baranya megyében, Baranya Megyei Pedagógiai Intézet, 1985
 Hernádi Miklós: Tárgyak a társadalomban, Kozmosz Könyvek, 1982
 Horváth Ernő: Múzeumlátogatás az iskolai szemléltetés szolgálatában. Múzeumi Hiradó 1956.1.
 Kampis Antal (szerk.): A művészettörténet tudomány módszertani kérdései, Révai, 1963
 Kapitány Á. – Kapitány G.: Az élmény tudatától (5 kötet), 1980
 Kárpáti A. – Kossa M. V.: Vizuális nevelés világszerte, Tankönyvkiadó, Budapest, 1984
 Kiss László: Múzeumok. Bp. 1975
 Korek József: A népművelési munka néhány kérdése a régészeti terepmunkák során. Múzeumi Közlemények 1964.4.
 Korek József: Gyűjtemények, múzeumok, múzeológia. Bp. 1976. Tankönyvkiadó
 Kovács Károly: Múzeum + pedagógia egyenlő múzeumpedagógia. Rajztanítás 19. évf. 1977.1.sz. 1-3
 A magyar múzeumok kiadványainak bibliográfiája. Évkönyvek és folyóiratok repertórium 1945-1974. Bp. Múzeumok, gyűjtemények, múkincsek. Múzeumok Központi Propaganda Irodája. 1962
 M. Kiss Pál: Művészetről mindenkinek, Corvina, 1966

Nézz, láss, kérdezz!, Gondolat, 1983
 Ohe, H.I.: Múzeumi tárgyak felhasználása az oktatásban a Német Szövetségi Köztársaságban. Történelemtanítás 1979.1.
 Oroszlán Zoltán: Általános múzeológia. Bp. 1981
 Riederer József: Múkincsekről ve-gyész szemmel, Műszaki Könyvkiadó 1984
 Taylor: Gyerek és mőtárgyak, MRMK
 Tumm, Manfred: Egy múzeumi tanítási óra empirikus vizsgálata (a tanulókhöz intézett kérdésekkel) a múzeumnak a történelemtanításba való bekapcsolódását illetően. (tartalmi összefoglalás). Figyelő, 5. Bp. 1976
 Vitányi Iván: Művészeti nevelés az iskolában és azon kívül. Népművelés, 1974.4.
 Varga Zsigmond: A debreceni kollégium története. Tiszántúli Református Egyházkerület. 1945
 Végh András: Gyűjtőmunka is segít a történelem tanításában és megszerkesztésében. Történelemtanítás, 1959.3.
 Waczulik Margit: Történelemóra Aquincumban. Történelemtanítás 1959. 3.
 Waczulik Margit: Történelemtanítás és múzeum OPI 1976
 Budapest története az őskortól a honfoglalásig a régészeti emlékek tükrében. Múzeumi tanári segédkönyv. Bp. 1979
 Foghtúy Krisztina: Gyerekek a múzeumban. Múzeumpedagógiai olvasókönyv. Bp.

HÉPJEGYZÉK

- 1. oldal:** Forrás: Közlekedési Múzeum, Fotó: K. M. Fotó
- 2. oldal:** Fotó: Korenchy László
- 3. oldal:** Forrás: Szemelvények a Fővárosi Gázművek történetéből, Fotó: Berek János
- 3. oldal lent:** Forrás: Múzeománia, Fotó: Kriston Vízi József
- 4. oldal lent:** Forrás: Katolikus templomok Magyarországon, Hegyi és Társa Kiadó, 1991. Fotó: Hegyi Gábor
- 4. oldal lent:** Fotó: Miszné Korenchy Anikó
- 5. oldal:** Fotó: Tetlák Eszter
- 6. oldal bal felső, és alsó:** Forrás: Matrica Múzeum, Százhalombatta; Fotó: Dabasi András
- 6. oldal közepén:** Forrás: Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém
- 6. oldal jobb alsó:** Forrás: A Magyar Nemzeti Múzeum történeti kiállításának vezetője 2, Fotó: Dabasi András
- 7. oldal bal felső:** Forrás: Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém
- 7. oldal bal alsó:** Fotó: Miszné Korenchy Anikó
- 7. oldal jobb felső:** Fotó: Korenchy László
- 7. oldal jobb alsó:** Fotó: Miszné Korenchy Anikó
- 8. oldal:** Fotó: Korenchy László
- 9. oldal:** Forrás: a Néprajzi Múzeum: Itt a helyed! című székkiállításának katalógusa, Fotók: Roboz László illetve a 19. sz. végi bükkfa, gyöngyház és fémberakásokkal díszített szék a Göcseji Múzeum, Zalaegerszeg tulajdona
- 10. oldal:** Forrás: A Magyar Nemzeti Múzeum történeti kiállításának vezetője 2, Fotó: Dabasi András
- 10. oldal:** Forrás: Mű-Terem Galéria
- 10. oldal:** Forrás: a Néprajzi Múzeum *A kaland nyomában – Gróf Festetics Rudolf Óceániai utazásai* című időszaki kiállításának katalógusából, Fotó: Sarnyai Krisztina
- 10. oldal:** Forrás: Petőfi Irodalmi Múzeum
- 10. oldal:** Fotó: Korenchy László
- 10. oldal:** Muhi – Templomdomb, Középkori faszerkezetes kút feltárás közben, Fotó: Kozma K., Forrás: Raczy Pál – Anders Alexandra: Autópályán a múltba In: Magyar Múzeumok 1997/2
- 12. oldal:** Fotó: Miszné K. Anikó
- 13. oldal:** Tirczka Sebestyén
- 13. oldal:** Miszné Korenchy Anikó
- 14. oldal:** Rajz: Tirczka Orsolya
- 14. oldal:** Rajz: Karz Sándor
- 15. oldal:** Rajz: Tirczka Domonkos
- 15. oldal:** Rajz: Tirczka Noémi
- 16. oldal:** Fotó: Miszné K. Anikó
- 17. oldal:** Korenchy László
- 19. oldal:** Fotó: Korenchy László
- 19. oldal jobb:** Forrás: Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre, Fotó: Miszné Korenchy Anikó
- 20. oldal:** Fotó: Miszné Korenchy Anikó
- 21. oldal 1.kép:** M. K. A.
- 21. oldal 2.kép:** Forrás: Néprajzi Múzeum állandó kiállítása Fotó: Winter Erzszi
- 22. oldal 1. kép:** Forrás: Gödöllői Királyi Kastély, Fotó: Hapák József
- 22. oldal 2. kép:** Fotó: Miszné Korenchy Anikó
- 22. oldal 3. kép:** Forrás: Magyar Elektrotechnikai Múzeum, Fotó: Markovics Ferenc
- 23. oldal 1-2 kép:** Fotó: Miszné Korenchy Anikó
- 23. oldal 3. kép:** Forrás: Stúdió 1, Fotó: Istvánfy Gergő
- 24. oldal 1. kép:** Forrás: Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre
- 24. oldal 2. kép:** Forrás: HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Fotó: Szikits Péter
- 25. oldal 3. kép:** Fotó: Miszné Korenchy Anikó
- 25. oldal felső:** Forrás: A Magyar Nemzeti Múzeum *Nagy Szulejmán és kora* című időszaki kiállításának katalógusa, Fotó: Hapák József
- 25. oldal alsó:** Forrás: A Magyar Nemzeti Múzeum történeti kiállításának vezetője 2, Fotó: Dabasi András
- 25. oldal bal:** Forrás: Budapesti Történeti Múzeum
- 26. oldal középső:** Fotó: Miszné Korenchy Anikó
- 26. oldal jobb:** Forrás: Blaskovich Múzeum, Tápiószele, Fotó: Gócsa Mihály
- 27. oldal:** Forrás: Balatoni Múzeum, Keszthely
- 28. oldal:** Fotó: Miszné Korenchy Anikó
- 28. oldal:** Forrás: A Magyar Nemzeti Múzeum történeti kiállításának vezetője 2, Fotó: Dabasi András
- 29. oldal bal és középső:** Forrás: "Matrica" Múzeum, Százhalombatta
- 30. oldal:** Forrás: Magyar Telefónia Múzeum
- 35. oldal:** Forrás: Blaskovich Múzeum, Tápiószele, Fotó: Gócsa Mihály

Tál Tápiószeletről

HÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Ezúton is szeretnénk megköszönni az alábbi személyek és intézmények közreműködését:

- Balpataki Katalin, „Matrica” Múzeum, Százhalombatta
- Bardócz Éva, Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre
- Csuporné Angyal Zsuzsa
- Dr. Deme Péter, KÖH Társadalmi Kapcsolatok Igazgatósága
- Fehér Ágnes
- Gebhardt Margit, Budapesti Történeti Múzeum
- Gócsáné Móró Csilla, Blaskovich Múzeum, Tápíószele
- Gulyásné Gömöri Anikó, Gázmúzeum
- Jeszenszky Sándor, Magyar Elektrotechnikai Múzeum
- Káldy Mária, Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre
- Karz Sándor
- Karz Gergely
- Dr. Kedves Gyula, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum
- Ken Glen, English Heritage
- Kesik Gabriella, Magyar Nemzeti Múzeum
- Kiss Imre, Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum
- Korenchy László
- K. Palágyi Szylvia, Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém
- Kriston Vízi József
- Lakatosné P. Gabriella, „Matrica” Múzeum, Százhalombatta
- Marton Erzsébet, Múzeumi Hírlevél
- Závodi Szilvia, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum
- Mike Corbishley
- Nienhaus Rózsa, Míves Tojásmúzeum, Zengővárkony
- Szabó Margit, Gödöllői Királyi Kastély
- Széles Kálmán, Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum
- Dr. Szűcs Judit, Tari László Múzeum, Csongrád
- Rédly Dénes
- Tetlák Eszter, Köznevelés
- Tirczka család
- Tóth Zsuzsanna, „Matrica” Múzeum
- Tóthné Tímár-Geng Csilla, Bárdos Lajos Általános Iskola és Gimnázium
- Török Petra, NKÖM Múzeumi Főosztály
- Verebeyné Kimmel Orsolya, „Matrica” Múzeum, Százhalombatta
- V. dr. Fodor Zsuzsa, Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém
- Vadász Viktorné, Muzeománia Közhasznú Alapítvány
- Virág Judit, Mú-Terem Galéria

A Múzeumok Mindenkinek Program koordinátora a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának Közgyűteményi és Közművelődési Helyettes Államtitkársága.

A Programról további információkat a NKÖM Múzeumi Főosztályán kérhetnek.

Múzeumok Mindenkinek Program
1077 Budapest Wesselényi utca 20-22.
Telefon: (06-1) 484-7337
Fax: (06-1) 484-7126
Internet: www.nkom.hu

Felelős kiadó: Koncz Erika, az NKÖM közgyűteményi és közművelődési helyettes államtitkára

Grafikai tervezés és kivitelezés: Studio1 Kft.